

POEZIA =
POPULARĂ
= ROMÂNĂ

DE

Dr. IOSIF POPOVICI

I.

Bocetele românești.

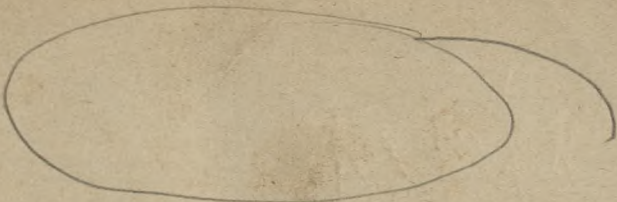

ORAVIȚA

EDITURA TIPOGRAFIEI „PROGRESUL”

1908.

Poezia populară romînă.

DE

Dr. IOSIF POPOVICI.

I.

Bocetele romînești.

*Francis Ivan
1908*

ORAVIȚA

EDITURA TIPOGRAFIEI „PROGRESUL“

1908.

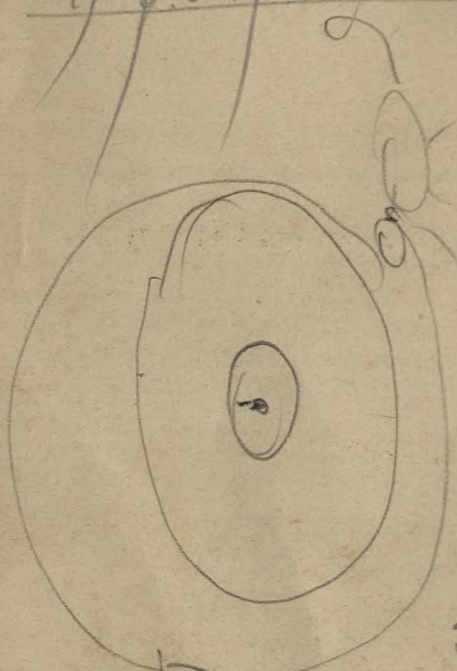
BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ

18011
~~18011~~
BIBLIOTECA

140/80

Str. J. M. ... nr. 50 B

8	30%	10%
9	100%	50%
13	90%	10%
41	100%	6.6%

3
e
a
1

5.

20.

20 / 5 x 17

și la cei de azi, la Romani¹⁾, la Germani²⁾, la Slavi³⁾, și chiar la Maghiari⁴⁾.

Cum vedem atât strămoșii cât și vecinii nostri s'au cîntat și s'au plîns după morții.

„Denn nicht hast du mir sterbend die Hand aus dem
[Bette gereichet,
Noch ein Wort mir gesagt voll Weisheit, dessen ich ewig

Dächte bei Tag und Nacht, wehmütige Thränen vergießend“.
Tot în acest cîntec (24) vers. 746–758 se cîntă mama lui Hector, Hekabe, după el, și apoi în versurile 761–774 se cîntă frumoasa Elena după Hector.

În special cine se interesează de datinele înmormîntării la Greci, să caute în Dr. Iwan Müller, *Handbuch der Klass. Altertumswissenschaft* vol. IV. partea I, Die griech. Staats-Kriegs- und Privataltertümer p. 462 a. Bocetele s'au numit grecește *γόοι, γοήμενα, θρήνα*. Bocirea și jălirea la Greci era grozavă, îndeosebi bielele femeii se chinuiau grozav, se trîntiau de pămînt și își smulgeau perii, își băteau țitele (Vezi și'n Ilias cîntecul XVIII. 51), așa că legiura lui Solon a trebuit se întrevină și să modereze această exprimare de durere, care chinuia și trupul, pelîngă sufletul neliniștit.

¹⁾ Bocetele la Romani se numiau *neniae* cf. Festus „Nenia est carmen quod în funere laudandi gratia cantatur ad tibiam“. Bocitoarele se numiau *praeeficae* cf. Festus: „Praeficae dicuntur mulieres ad lamentandum conductae, quae dant coeteris modum plangendi, quasi în hoc ipsum praeefictae“. Și 'n țara Hațegului, cînd s'aduce bradul, se cîntă și din gură după versul cîntat de flueră. Bocitoarele romane trăiau din acest meșteșug, se îmbrăcau în negru și lucrau cu toate efectele ce trezesc lacrimi și compătimire.

²⁾ cf. vorba lui Tacit din *Germania*: „lamenta ponunt“.

³⁾ Vezi numai bocetele bulgare din Fr. Strauss, *Bulg. Volkslieder*, introducere, pag. 98 și partea a VI. din cîntece. Bocirea se numește bulgărește jeleanie și bocetele jalosni pesni (cîntece triste) și cele sîrbești, fiind Sîrbi și Bulgarii vecinii noștri cei mai de aproape, bocirea se numește naricanie, bocetele jalovanke pîesme sg. jalovanka pjesma, ear verbele pentru bocire-cîntare sînt: kukati, kukam, naricati, naricem vezi Zbornik za narodni život i obiciaie ūznih Slavena (Sbornik) pentru viața populară și obiceiurile Slavilor de sud vol. I. p. 202–211, vol. III: p. 26–54 și V. p. 296/7 din volumele ce le-am în bibl. mea privată. În Budapesta, cînd am studiat bocetele, n'am avut nici afî.

⁴⁾ cf. Lexiconul Pallas sub cuvîntul *sirató versek*.

Bocetele se mai numesc românește și cîntece dela morți. În special literatura populară românească poate deosebi două specii de cîntece dela morți, ș'anume: 1. cîntecele făcute de dieci, cf. colecțiunea lui Pop Reteganul, partea 1-a, cari după toată probalitatea nu sînt decît cîntece inventate de dieci sub influința troparelor, sedelnelor, podobiilor și fericirilor ceremoniilor sacrale ale pogrebaniei sau înmormîntării rituale, și 2. cîntecele dictate de musa populară, călăuzită de jalea, dorul și focul celor remași după mort. Viața afectivă populară a fost în lira dragostii scuturată momentan, mișcările ei s'au dezlegat de obicei în himenee plăcute, ori s'au descărcat în blăstăme alinătoare, dacă nu ușurătoare. Perderea pentru totdeauna a unui iubit, care a contribuit mult la plăcerea sau fericirea noastră, e cîntată pe coarde cu glasuri mai adînci, a căror rezonanță ne clătină și zgudue din temelii sufletul și corpul. În dragostea noastră știm cauzele și cunoaștem efectele, leacurile ni-le dă terapia experienței. Dincoaci însă vedem efectele morții; nu cunoaștem nici cauzele, dar nici terapia vindecării. Metafizica și credința poporului român scaldă abia în amintirile vremilor trecute suferințele noastre, ear mîngăerea noastră ajunge un joc de memorie. Și cînd mortul

C'apucat
De a scăpat
Tot pe valea
Cu jalea
Și pe dealu cu doru,

Pop Reteg. p. 149.

atunci nu știu, zău,

Fi-va 'n stare oare cine
Jelea să m-o potoliască
Durerea să m-o lipsiască?

Pop Reteganul p. 123.

căci: Cînd m'apropiaî d'obor
Și văzuî steag negrișor
Am vrut să pognesc de dor,
Pop Reteganul p. 125.

înzădar se sfătuește sufletul; dorul și jalea nu cunosc sfaturi în astfel de împrejurări și bocirea se sfîrșește categoric:

Și de văd că nu-î veni
Inima'n min' o pocni,
Ochiî mi s'or paingini,
Obrazu m-o gălfezi,
Glasu-mî că se va slăbi
Și de doru-ți m'oi topi.

Pop Reteganul p. 126.

Tot acele fenomene calitative ca și în dragoste, lacrimile împăinginesc ochii, fața se gălfezește, glasul se slăbește, va să zică o slăbire organică generală, cauzată de o durere sufletească, pe care nici o psyhotherapie nu e în stare să o vindice așa ușor. Psihologia perderii însă are totuși cuvinte de speranță, de mîngăere și leagănă dorul plăcut, dacă nu fericit, cu vorbe frumoase:

Puiul meu, floare de vară,
Du-te dor, și vină eară,
Nu mă lăsa supărată
Și de dor nemîngăiată;
Du-te dor și ear te-'ntoarnă
Batăr colo cătră toamnă,
Cînd îs copți struguriî-'n vii
Nu-ți lăsa părinți pustii!

Pop Reteganul p. 140.

Rugăciunea însă remîne neascultată. Și muza populară combină o sumedenie de cîntece pe aceste trei coarde de jale, de dor și de foc, cari

destăinue cele mai curate și nobile sentimente ale vieții afective.

Cîtă jele'n lume este
Toată 'n mine se oprește,
Cîtă jele-î pe pămînt
Toată m'a mîncat pe rînd.

Marian p. 509.

Jalea aceasta nu schimbă numai fața sufletului, ci cernește totodată și portul corpului, datină de tot veche¹⁾. De aici apoi s'a dezvoltat vorba a *jăli-esc* = a purta doliu.

Cîntecele de dragoste nu se cîntă totdeauna, inima îndrăgostită caută singurătate; pînăcînd inima celui cu mortul fuge și se îngrozește de singurătate, ear cîntecele dela morți se cîntă cu așa tărie, că trebuie să le audă și alții. Durerea dragostei e ascunsă și lacrimile ei sînt acoperite, pînăcînd durerea morții e publică și lacrimile ei nu se storc prin înădușirea sentimentelor, ci curg vale și zgudue ca o furtună sutletul chinuit, care a dezlănțuit durerea și jalea turburată.

Vine, dragă, maică-sa
Cu cosița despletită,
Și cu inma cernită,
Cu cosița destrămată
Și cu inima ciontată.

Pop Reteganul p. 176.

¹⁾ Vezi nota 1. pasagiul ref. la Iosia și Homer, Ilias cîntecul 24 vers. 93 și 94 cu *κρίνεον κάλυμμα*. și cf. trad. lui Voss:

„So die heilige Göttin (Thetis) und nahm ein Trauer-
[gewand um,
Dunkelschwarz, noch keinen umhüllte schwärzere Klei-
[dung“.

Datina doliului s'a dezvoltat din presărarea părului și hainelor cu cenușă.

Și în astfel de stare nu poate pune stavilă lacrimilor alinătoare și ecoul se reflectează trist în versurile :

Plînge-mă, maică, cu jale,
Că ț-am rupt brațele tale ;
Plînge-mă, maică, cu dor,
Că ț-am fost bun ajutor.

Pop Reteganul p. 176.

carî nu fac, decît că constată un obicei de pe vremea cînd fătul mamei pleca la cătane, dar acum pleacă pe o cale, de unde numai vine 'napoi și

Plîngî tu casă,
Și tu masă,
Plîngeți tus-patru păreți,

Pop Reteganul p. 182.

e o rezonanță puternică a acestui resunet trist al inimei jalnice, sacadat de izbucnirile momentane ale durerii, așa că :

„Da eu mîndru te-aș cînta,
Dar mă doare inima“.

Marian p. 534.

motivează îndeajuns armonia monotonă a bocetelor. E tristă această cîntare, nu atît prin moli-ciunea acordurilor și a tonalității ei, ci mai mult prin natura și scopul ei, care totdeauna nu se poate atinge.

Noi să știm că te-am scula,
Doamne mîndru te-am cînta.
Noi să știm cum te-am trezi,
Doamne mîndru te-am boci.

Marian p. 246.

Orî frumos, orî mîndru, orî șoptit, orî cîntat, acest cîntec, acest bocet n'are farmec, n'are putere

să ducă în extaz, căci acesta e cauzat de spazmurile morții, aici n'au putere nici busiocul, nici sulcina, nici mătrăguna; acest fapt nu se poate nici desface, nici reface. Puterea care-l condiționează nu izvorește nici din inima, nici din mintea noastră, ci din o putere externă, care, dupăcum se pare, n'are leac. Înzadar se trudesesc toate vrăjitorile; înzadar se rostesc toate descîntecele; înzadar se chiamă și molitva duhovnicului, căci lupta dintre viață și moarte, nici la sfatul medicului poftit în ceasul al 11-lea, nu se poate opri.

D-ta mult ai umblat,
Peste leac nu ți-ai mai dat,
Numai pînza și toiagul —
Acela că ți-au fost leacul.

Marian p. 546.

I-se cîntă unui mort. Dar cînd vede mama zădărnicia străinilor, întru ajutorarea fătului ei, ne înșiră ea singură chinurile și truda ei pentru aflarea leacurilor, ce ar fi putut mîntui produsul ei iubit.

Eu tare mult m'am trudit,
Leacul nu ți-l-am găsit,

Pop Retegannl p. 345.

se cîntă o mamă după fiul ei, sau

Mult în lume am umblat,
Leacul nu ți-l-am aflat,
Și tu rău te-ai supărat
Și de lume te-ai lăsat.

Pop Reteganul p. 140.

tot după fiu, și apoi nici fata nu rămîne negrijită:

Vai de mine, maică dulce,
Decînd la pat ai picat,

Tot după leac Ț-am umblat,
Și tot nu Ți-l-am aflat¹⁾.

Pop Reteganul p. 142.

Sînt apoi bocete întregi, ca bunăoară Nr. V. din Marian p. 501/2 (Leacul), Nr. XXVI. p. 531/2 (La un bărbat) tot din Marian, cari sînt reproduse și la Pop Reteganul p. 79—81. În aceste bocete avem un car de leacuri, carul negru orî cernit, boii 's negri, pogonicii totasemenea; îndărătul carului „merge o zîă cam bătrînă“. Acest car duce leacuri pentru toată lumea, numai bolnavul, ce zace, și strigă pogonicii, se află cu răspunsul, că i-au adus leac, dar punîndu-l în fereastră, o buhă — care prevestește moartea — i-l-a vărsat, sau că n'a putut să-l aducă din vina boilor:

Boii 'n coarne l-au luat
Și 'n picioare l-au călcat.

Pop Reteganul p. 128.

Boul, cîntat atît de admirabil într'un sonet de Giosue Carducci, cel mai mare poet al Italiei moderne, nu poate comite o crimă atît de mare, și nici muza populară nu-l învinue cu siguranță, căci într'un loc avem:

Leacurile dumi-tale
Le-au luat cerbiî în coarne.
Nu știu cerbiî le-au luat,
Că noi nu le-am aflat
Orî și cît le-am căutat.

Marian p. 555.

¹⁾ În bocetele bulgărești din Colecția lui Strauss Nr. 2, în care Angelina își plînge fata Razdelina, biata fată vîzînd ce tristă e mă-sa, se adresează medicului:

„Theuerer Arzt, ich bitt' dich innig,
Deine Arznei soll mir nützen,
.....

.....
Wenn du mich machst rasch gesunden
Boschtschaluk werd' ich dir geben!“

sau revenind la boi, din a căror trudă resar brazdele ocrotitoare pentru sămînțele vieții vegetale, de cari apoi se leagă și viața noastră, ca stăpînitori ai pămîntului, boii, zic, în a căror ochi, obosiți de jugul greu, se oglindește natura întregă, vorba lui Carducci, nu pot singuri întinde moartea vieții nutrite de munca lor, așa că bofetul continuă :

Boii cu picioarele,
Caii cu potcoavele,
Carele cu roatele.

Pop. Reteganul p. 129.

nimicesc leacul. Și dacă-l nimicesc, desigur că nu din vina lor, ci mînați de o putere mare și nevăzută, puterea care trebuie să rupă firul vieții. Aceasta e credința poporului, *soartea*, *fatum* al strămoșilor noștri Romani, acel Schicksal, care a dat viață și luptei dintre Achăia și Troia din vechime.

Ursitoarele, cari deja la pășirea noastră 'n viață, ne-au presidat bucuriile și necazurile, ele ministrantele fatumului atotputernic, ne torc și ne taie firul vieții în valea aceasta a plîngerii, care nu e decît vecina codrului întunecos al unei împărății, necuprinsă de mintea noastră, nevăzută de ochii noștri și neauzită de urechea noastră. În această vale plină de viață, cuprinsă și înțeleasă de puterile noastre intelectuale, se rezboiește fizica și metafizica credinții noastre populare. La o cotitură trufașă a acestei văi zeul creștin restoarnă ursita din mersul ei regulat, cf. Pop Reteganul p. 31 unde „Domnul vrut-a așa“ e mai mult o reminiscență din învățăturile religioase, decît o parte organică din sufletul țăranului român. Numai Bulgarii din Balcani cred că moartea copiilor e reclamată de Dzeu, și dinșii nu se 'ntristează la moartea copiilor, ci dincontră se veselesc, căci vorba lor: „ide dar za boga“, merge în dar lui Dzeu, și acolo le va apăra interesele lor.

Nu știu dacă se vor gândi așa și Bulgăroaicele, cel puțin Romîncele nu se gîndesc așa. E drept că bărbații nici la noi, adecă la Romîni, pînă 's tineri, nu se prea vaită, avînd speranța că pierderea va fi înlocuită prin alte vieți; măicuțele însă sînt desigur atinse neplăcut de orșice pierdere. Ursitoarele¹⁾ romîne nu sînt decît tot aceleași divinități, numite la Greci *Moirai* și la Romani *Parcae*. Atît la Greci cît și la Romani ele au fost trei; la Romîni însă numărul lor, deși trei e cel mai obicinuit, totuși nu e stabil, căci basmele romîne cunosc adesea mai multe ursitoare. La Greci se numiau: *Clotho*—torcătoare, dela *klothoi to gnema*—toarce firul, *Lachesis*—ursitoarea și *Atropos*—neclintita sau toarce firul, cum a fost mai sus, *kalumoirai*—norocul și *kakumoirai*—nenorocul. *Parca* — *Nona* — *Decuma*, sau *Nona* — *Decuma* și *Morta*, au ajuns la Romîni: *Ursitoarea* — *Soartea* — *Moartea*. Aceste zeițe se numesc la vecinii noștri, la Bulgari: *Narâcinice* pron. narâcînițe dela *narekon* (transcriu în lipsa semnelor grafice bulg.) vorbesc, rostesc ceva asupra cuiva, la Sîrbi *Usude*, *Sujenice* pron. suîenițe dela *usuditi* vbulg. *osonditi* rom. a osîndi, serb. însemnează a judeca, la Sloveni *Rodjenice* pron. rodîenițe, dela *roditi*—a naște cf. lat. *parcae*, la Ruși tot din acest verb, forma condiționată de dif. legi fonetice: *Rojdanice* pron. rojdanițe. La frații noștri Neolatini avem formele: *Fées*, *fate* și *fadas*.²⁾

Din aceste trei ursitoare, *moartea*³⁾ e cea mai crudă și cea mai tirană, *atropos*—neclintita Grecilor. Numele ei e latin. Funcțiunea ei, deși neplăcută, reprezintă însă totuși un scop biologic latent; în natură orce moarte e începutul unei

¹⁾ Vezi S. Fl. Marian, *Nașterea la Romîni*, Buc. 1892 p. 149—160 și L. Șăineanu, *Basmele romîne*, Buc. 1895 p. 144.

²⁾ Vezi L. Șăineanu, op. cit. p. 871 și 872.

³⁾ sf. L. Șăineanu, *Basmele romîne*, Buc. 1895 p. 880—910.

vieți. Și dînsa încă are inimă miloasă. În poveștile romîne și străine botează copii săraci, le dă puteri latente și de multeori nu se supune voinței lui Fatum, Zeus Chronion, ori Dzeul creștin. Deaici în poveștile noastre ea e mai dreaptă decît Dzeu, care îngăduie să fie săraci și bogați, ostași și 'mpărați etc., adecă contraste, căci ea în bocete nu face nicîo deosebire în lume, fiindcă așa e natura funcțiunei ei. Dînsa e reprezentată în închipuirea basmelor noastre, cînd ca *o femeie naltă și uscată și cu o coasă pe umere* în îndărătnicul de Moldovean, cînd ca *o babă bătrînă*, în moartea ca cumetră de Sbiera, acuși e chioară, acuși e închisă într'un tron vechiu, sau o cămară, acuși păzește o fîntînă cu apă de leac, întogmai ca bălaurii din poveste, și numai odată avem o prezentare a ei de tot curioasă:

C'ai prins arcu de mănunchi
M'ai săgetat prin rărunchi.

Pop Reteganul p. 54.

va să zică moartea cu arc ca și Eros-Amor din lumea clasică. De obicei însă moartea, după închipuirea noastră, cosește.

Bocetele noastre sînt săgeți îndreptate contra morții. Pe lîngă toată fatalitatea, inima ce perde un iubit, și-a pierdut echilibrul credinții, și aici interesele atinse vorbesc. Muza noastră populară se revoltă și nu e meditativă ca a lui Lenau, care se adresează morții:

„Wenn's mir einst im Herzen modert,
Wenn der Dichtkunst kühne Flammen,
Und der Liebe Brand verlodert,
Tod, dann brich den Leib zusammen!
Brich ihn schnell, nicht langsam wühle;
Deinen Sänger lass entschweben,
Düngen nicht das Feld dem Leben
Mit der Asche der Gefühle“.

Moartea se întâlnește foarte des în bocetele noastre; la Pop Reteganul o întâlnim pe pag. 33, 54, 84, 135, 137, 139, 143/4, 154, 160 și 169; la Marian pag. 497—500, 514, 528, 529, 535, 538, 541, 544, 548, 557, 565; la Papahagi pag. 977. În toate aceste locuri citate moartea abia odată e dreaptă, pânăcînd în povești aproape totdeauna. Locul acesta e la Pop Reteganul p. 33.

Binecuvîntată moarte
Cu dreptate ești la toate,
Nu te temi nici de voinici,
Nici de 'mpărați puternici.
De bogat nu i rușine
La cel calic încă vine,
De 'nțelepți nu se sfiește,
La cei proști încă sosește.

Aceste versuri sînt de sigur făcute de dieci, sau de vr'un dascăl; muza populară nu e în stare să producă așa ceva. Să pierzi ceva și să blagoslovești pe acela ce ți-a cauzat pierderea, trebuie să fi tare nobil, sau să ai inimă de filozof, ear nu de țaran materialist. În aceste versuri avem de a face cu vorbele din Peasna pe glas 5 „oare cine este împăratul sau ostașul, sau bogatul, sau săracul, sau dreptul, sau păcătosul“, orî cu Podobia pe glas 2 „Cine este săracul sau bogatul; cine este stăpînul, sau cine este slobozitul, au nu sînt toți cenușă“; forme de tot curioase din Nirvana creștină. Aceste mîngăeri însă nu ne pot lecui sufletul bolnav și necăjit. În celelalte locuri, citate din Pop Reteganul, moartea e amară și tirană p. 54, e tirană p. 84, e veninoasă p. 135, e fără dreptate p. 137, 160, e înșălătoare p. 139, n'are prietini p. 143, e nedreaptă și fără prietini p. 169. Dar

„Nici o moarte nu-î amară
Ca moartea de primăvară

Pe 'nfrunzitul codrului
Pe cîntatul cucului,
Pe ieșitul plugului....

Marian p. 497 și Pop Reteganul p. 154

Tot în această stare sufletească e făcut și bocetul macedoromîn pe care-l dau în traducere paralelă după col. Papahagi:

Un flăcău întors din străinătate

(Papahagi XXXIX p. 986)

Vinii alăapta primăvară
Și-n viniș gione din xeană;
Loclu tut tora dișclide,
Tine, gione, loclu ti-nelide;
Pădurea tută vizeaște,
Gura ta, gione, amuțaște;
Puli toț cîntă n-afoară,
Gionile n-intră tu țară;
A lai gione, gione aleptu
Va î-ți spunu mine dreptu,
Ți-i nișanea ți fițeș,
Ș-oclii tră totna li 'nelisêș?
Gione aleptu, grea-n un zbor,
Si nu-n hibă ahăt dor;
Gione, mi fripsiș și me arzêș
Cu aistă ninilă ți fițeș.

Sosi frumoasa primăvară,
Și veniși june, din străinătate;
Pămîntul tot acuma înflorește,
Pe tine, june, pămîntul te-'nehide.
Pădurea toată vuește,
Gura ta, june amorțește.
Paserile toate cîntă afară,
Junele intră în țărînă.
Drag voinic, voinic ales,
O să-ți spuî eu drept,
Ce-î minunea, ce făcuși
Și ochii pentru vecie închiseși?
Voinic ales, vorbește-mî cu cuvînt
Ca să nu-mî fie așa dor.
Voinice m'ai fript, m'ai ars,
Cu această nemilă ce făcuși.

La Marian moartea e totdeauna fără dreptate.

Bată-te pustia moarte,
Mult ești tu făr' de dreptate,
Mult ești neagră și urîță
Și de lume urgisită!

Marian p. 514. 535.

Sau mai departe se adresează Dzeului creștin:

Scoborî, Doamne, pe pămînt
Să vezi moartea ce-o făcut,
C'o luat frunza din fagi
Ș'o despărțit pe cei dragi.

Marian p. 527.

.
C'a venit pînă la prag
Și-a luat ce ne-a fost drag.

Marian p. 541.

Rugarea rămîne neascultată și cei despărțiți odată, rămîn despărțiți pentru totdeauna. Cel rămas în viață începe din nou să blastăme:

Bată-te pustia moarte,
Că tu nu mai faci dreptate,
C'ai venit pînă la prag
Mî-a luat ce mî-a fost drag.

Marian p. 538.

sau tot asemenea cu blăstămul:

Tu nu faci nici o dreptate,
C'ai pus picioarele 'n prag
Ș-a luat ce ni-o fost drag,
Ș-a pus coatele 'n fereastă
Ș-a luat mila din casă.

Marian p. 544 și 557.

Tot acest motiv îl utilizează, sub durerea cauzată de „moartea cruntă, și haină“ Marian p. 528 în următorul chip:

Bată-te pustia moarte!
Cum nu faci nici o dreptate,
C'ai venit pîn' la ferastă
Ș'a luat stîlpul din casă,
A venit pînă la vatră
Și mî-a luat mila toată.

Marian p. 565.

Nu mai puțin trist ne caracterizează moartea și muza macedoneană:

Moarte laie ș fărâmeoasă,
Ți-ni ești ahtât nimiloasă ;
Cum no ai oclii ta si veđi
Ta si veđi, ta si uhteđi ;
Nu-ni ț-ai ureclii ta si avđă,
Aestă jale s nu o aravđă,
Ma-ni ești oarbă, ma ni esti surdă.

Moarte neagră și otrăvitoare
Care ești așa de nemiloasă ;
Cum nu ai ochi ca să vezi,
Ca să vezi, ca să oftezi ;
N'ai urechi ca să auzi,
Această jale să nu o rabzi,
Ci-mi ești oarbă, ci-mi ești surdă.

Papahagi p. 977.

Alături de moarte pășește în bocete și cucul,
care cîntă rar și bine; cînd cîntă rău, prevestește
moarte, întogmaî ca și buha, sau ca și urletul
de cîne.

Bată-te pustia cuc,
N'ai ținut glasul mai mult,
Tătuca să viețuiască,
Mai mult cu noi să trăiască.

Marian p. 506.

În cazul acesta cucul nu e devină, fiindcă
el desigur numai întrebat a cîntat, și bietul tătuca
din bocet neavînd să trăiască mai mult, bietul
cuc a încetat din glas. Tot asemenea într'alt bocet
după un bărbat:

Rău ț-a mai cîntat cucul
De l-ar fi mîncat uliul
Să nu-î fi auzit glasul!

Marian p. 534.

blăstămul earășî nu are loc, deoarece acest cîntec
n'a fost decît trista prorocie pentru dînsul. Mai
interesantă e cearta idilică dintre cuc și moarte, cf.
bocetul Nr. III. la Marian p. 499/500, reprodus
la Pop Reteganul p. 184, și pasagiile de asemenea
natură din cîntecul mare din Pop Reteganul p.
147 și 151 și din alt bocet p. 175.

În aceste cazurî cucul cîntă în vîrf de nuc,
moartea stă într'un ciung, căci trebuie să se uște
orce în locul unde se așează moartea, sau moartea
șede la capul mortului, ear cucul la picioare, sau
în mijlocul grădiniî, la marginea fîntîniî, șede

moartea cu cucul și să certau pe motiv să-și
schimbe glasurile, la ce cucul nu se învoia deloc,
și își motivează totdeauna punctul său de vedere.

Du-te moarte de-acolea,
Du-te moarte la focul
Că nu Ț-ai aflat omul.

Marian p. 500.

Și continuă mai departe :

„Eu pe unde merg și cînt
les plugari cu plugurile,
Păcurari cu oile
Neveste cu prînzurile.

.

Bărbații merg șuerînd
Și nevestele cîntînd“.

ear tu pe unde mergi, se adresează morții :

„Nu mai vezi ochi înfloriți
Făr' numai împăinginiți,
Mamele rău despletite,
Nevestele bănuite.
Tu pe unde mergi și cînti
Copii mici îi sărăcești
Oamenii tineri despărțești,
Căși de oameni pustiești“.

Marian p. 500.

Vedem decî pe urma cucului viața, ear după
moarte numai jale și necaz; bucuria e dată 'n
lături și înloc de focul dragostei, se aprinde can-
dela palidă a speranței unei revederi, condiționată
de judecata de apoi. Știm că pleacă mortul pe o
cale neîntoarsă și totuși iubirea, ce ne leagă de
el, nu ne îngăduie, ca să putem auzi macăr o
singură vorbă care să ne pomeniască totdeauna
memoria lui, și de aceia, dacă Dzeul nostru nu ne

ascultă ruga, muza blîndă și palidă se roagă de
Sînsoare :

Să ție ziua mare
Și să-ți deie cheița
Ca să-ți dăscui gurița,
Să grăești cu noi ceva,
Măcar două trei cuvinte,
Ca să te ținem în minte.

Marian p. 515.

Soarele-Apollon, izvorul luminii și al căldurii, sau mai bine izvorul vieții s'ar îndura poate, dacă nu l-ar fi încătușat Dzeii creștini, și ar fi deschis acel lacăt simplu al guriî, și totodată lacătul de earbă verde al mormîntului, căci mai nainte nici nu resăria bine, pînă viața și începea. Azi însă ruga se murmură de buze păcătoase către Precista (Marian p. 518), și nici ea nu poate să întoarcă mai mult, prin marea ei milă, pe nici unul de pe calea pe care a plecat. Poate, ce e drept, da sfaturi pe lumea ceialaltă sufletelor ce vin ca să apuce pe calea bună, ear nu pe calea plină de spinî.

Materialul de bocete, ce mi-a stat la dispoziție, a fost următorul: S. Fl. Marian din opul *Înmormîntarea la Romani*, București 1892, 74 piese, Ioan Pop Reteganul 22 cu 49 piese din cartea *Bocete, adecă cîntări la morți*, Gherla 1897, Per. Papahagi, *Mat. folcloristice* vol. II. București 1900, 48 piese, Frîncu-Candrea, *Romîni din Munții apusenî*, București 1888, o piesă, G. Dem., Teodorescu, *Poesii populare romîne* București 1885, 6 piese, Enea Hodoș, *Cîntece bănățene*, Caransebeș 1898, o piesă, și colecția mea din Bănat, din Țara Hațegului și dela Pădurenî 9 piese; la olaltă am dispus asupra 210 bocete subînțelegînd și cîntecele artificiale ale diecilor, și zorile, precum și bradul, despre cari încă voi vorbi la locul său.

În ce privește motivele bocetelor, pot prezenta următoarea statistică, foarte instructivă și

interesantă. Nevasta după bărbat se cîntă în aceste bocete de 26 orî; mama după fată de 22 orî, după fecior de 21, plus de 7 orî după copii și băieți; fetele după mamă de 11 orî, după tată de 8 orî, după bună de 2 orî și după moș odată. Surorile după frate de 10 orî, după soră de 3 orî; după nevestă (soacră și altele) de 7 orî; după văr de 2 orî, după verișoară odată; matusa după nepoată 1, după nepot 1; după nănaș am găsit un bocet. Bradul de 9 orî, plus din Colecția mea de 5 orî, adecă de 14 orî, steagul 1; zorile de 2 orî, afară de articolul special al lui Marian, și din colecția mea de 3 orî. Din aceste motive aleg pe cele principale și le supun unei analize psihologice.

Cel mai puternic motiv în bocete e moartea bărbatului. În colecțiunea lui Marian îl întîlnim de 16 orî, la Pop Reteganul de 7 orî, la Papahagi de 2 orî, și în colecția G. D. Teodorescu odată pe pag. 275/6. Cîntecele văduvei se află la Marian sub numerii XIX—XXXIV p. 522—540, la Pop Reteganul numerii 34—38 pag. 155—159 și numărul 44 pag. 166, la Papahagi numărul VI pag. 968 și numărul X pag. 970. În toate aceste bocete muza blîndă a poeziei populare ne lasă văduva cu ochii plînși și cu fața tristă să-și deschidă inima și să reflecteze în lumina dragostei și dorului viața ei dulce cu soțul pierdut. Ne conduce biata femeie în cetatea căsnicieii, la vatra familiară. Vedem copii orfanî la vatră, vedem curtea goală, boii, vacile, plugul de lîngă părete, coasa'n cui; toate aceste fără stăpîn.

Scoborî, Doamne, pe pămînt
Să vezi moartea ce o făcut,
C'o luat frunza din fagi
Ș'o despărțit pe cei dragi.

Marian p. 527.

A despărțit pe cei dragi, pe soți și trofee
luptei și bucuriei lor, produsul dragostei lor,

băteii, căci legătura și tăria cetății lor, a familiei, a fost creată de factori reali, izvorîți din secretul vieții, ear nu din violarea drepturilor individuale prin tirănia părinților. Tocmai aceasta e cauza, că muza populară nu cîntă căsătorii silnice, ci numai desfacerea legăturii dragostii, și această dragoste nu 'ngădue natura să fie stearpă. Văduva e înconjurată de orfanî, și acești nenorociți plîng, împreună cu mama lor, norocul dus în mormînt. Ea îi zice :

Bărbate sufletul meu,
Ascultă cum te plîng eu,
Dela cap pîn la picioare,
Să nu faci această cale.

Marian p. 535.

Bărbatul însă e muț, cu ochii închiși, cu sufletul în altă lume, și n'aude glasul femeii lui iubite. Răspunsul neprimat o îndeamnă de nou să-l întrebe :

Bădicuță! un' te duci
Încotro drumul apuci:
Pe cîntatul cucilor,
Pe 'nfloritul pomilor,
Pe 'nfrunzitul codrului,
Pe 'nverzitul cîmpului
Pe pornitul plugului?

Marian p. 523/4.

Căci dînsul e în haine de sărbătoare, și a plecat pe o cale fără capăt, de unde, cum știm, nu are întoarcere.

Da deschide-ți buzele
Să-ți mai aud vorbele,
C'ai fost dulce la viață
Și m'ai iubit cu dulceață.

Pop Reteganul p. 156.

Buzele lui, încheiate, le poate deschide numai sfintu-soare, care dă și crește viață, sau prin marea ei milă pentru credincioși, maica prea curată. În cazul de față însă și acești doi n'aud vorba tristă, și văduva constată :

Tu te-ai dus și m'ai lăsat
Cu jale și cu bănat!
Decînd bade m'ai lăsat,
Lacrimile mi-o săcat
Tot de plîns și de bănat.

Pop Reteganul p. 158.

Pînă și natura se oglindează trist în sufletul celui nenorocit. Impresiile vizuale și auditive sînt negre, fără culoare. Cucuvaia prin țipetele ascuțite strătaie liniștea nopții, ear cînele, credincios mortului, prin urletul lui jalnic se 'ncearcă s' alunge prevestirea nefericirii.

Scola gione, scola bune,
Că-ți aurlă pondul (pustiul) cîne, ai, ai.

Papahagi p. 970.

Înzădar, căci legea firei nu se 'ndreaptă. Durerea crește :

Vai di mine, vai di mine,
Cum s-armîn făr' di tine,
Singură fără direc (susțitor, stîlp),
Cama ghine sî-nî mi nec.

Papahagi p. 970.

și se termină din nou într-altă rugare :

Și eu mă rog dumitale
Să nu faci această cale,
Că-i cu multă supărare
Și cu cheltuială mare.

Marian p. 523.

În această vreme: „Sed copii lângă vatră
Și n'au cui să zică tată“.

Marian p. 532.

sau

Băteii remași de tată
Sed în casă supărați,
Duși pe gânduri și'ngrijați.

Marian p. 537.

Mama lor însă le scutură gândurile și grija,
și apropie mărturia dragostii, văzînd că urzitorul
bucuriei lor din viață nu se înduplecă, ci stă cu
inima de peatră:

Soțul meu, tu dragul meu,
Dar cum de te-ndurași
De pe mine mă lăsași
Cu dragi copilașii tei
Și cu dragi fiuții mei?

Pop Reteganul p. 155.

Copii sărăciți și remași de tata lor văd și
înțeleg că nu-î semn bun, plîng și ei. Mama lor
nu încetează, ci o lovește plînsul și mai mult în
fața nenorocirei, și bocește mai departe:

Dragii mamei copilași,
De tatița lor remași,
Dela nime nu au milă,
Tot or fi „du-te“ și „vină“!

Marian p. 526.

Și ear aruncă ochii asupra cadavrului, nu
poate să'nțeleagă, cum și dece să le fie copii
lipsiți și necăjiți. Încearcă din nou să-și treziască
și să-și scoale bărbatul. Sînt de față și neamu-
rile, și el nu grăește cu nime. Dar îi plîng copii
orfani și nu poate să remîină lucrul așa:

Și deschide ochisorii
Și ți-î învață feciorii,

Și rădică genele
Și-ți învață fetele.

Marian p. 537.

Bieții orfanî nu'nțeleg secretul morții, ei cred că tata lor s'a supărat, cum se supără oamenii în viață, și aceasta va fi cauza că nu răspunde deloc mamiî și'ncearcă ei în nevinovăția lor să alunge furtuna, rugîndu-l:

„Tătuță, tătuță, heî!“
Strigă băeții mititei.
„Ian fă dumniata așa,
Pe mămuța n'o lua,
C-o să vină Simbăta,
N'avea cine ne lua,
Ș-a veni dumineca
N'avea cine ne schimba“.

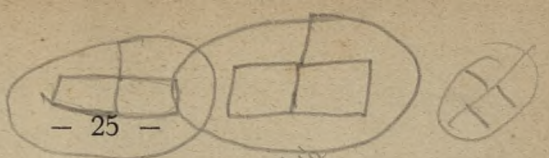
Marian p. 533.

Căci vaetele aceste grozave îi sperîă, vîzînd pe mama lor neagră de durere, nu știu bieții, dacă nu cumva se va socoti și mama lor să tacă și să nu le respundă nici ea.

Mama însă își continuă măi departe necazul. Numai ea știe cum și-a purtat feții în brațe, cum a lucrat, cum s'a trudit și a trăit cu bărbatul ei, vede rezultatul muncii și chinurilor lor, și el stăpînul și bărbatul ei, pleacă mut, „frumușel gătit“ la drum lung:

„Scoală, bădicuță, scoală
Și-î eșire pîn-afară
Să vezi oile cum zbeară,
Toate din sălaș afară.
Și-î eșire pînă 'n prag
Să vezi vacile cum rag,
Că nu rag de dor de fîn,
Numai dup 'a lor stăpîn“.

Marian p. 522.

El, sărmanul, nu măi mulge oile la strungă, nu măi împarte fîn la vacă, nu cosește, nu ară, n'are milă de băeți, nu-î pasă că n'or ști, cine le-a fost tată, ci doarme dus; sfântul soare resare; el nu se măi trezește și nu grăește cu nimeni. Femeea nu înțelege, cine i-a dat sfatul, și cum se poate îndura să plece cu băț de ceară pe drum necunoscut și mirîndu-se îi zice:

„Și Ț-ai lăsat mîndră casă
Frumoasă și luminoasă,
Și Ț-ai făcut alta întunecoasă:
Fără uși fără ferești,
Întrînsa să văcuesti;
Nu-î nici lăiță de șezut,
Nici fereastră de văzut,
Numai negru și pămînt!“

Marian p. 537.

Ș'apoi casa aceasta nu-î gătită de trăit, ci numai de putrezit, și ea nu poate înțelege.

Toată vara mă-ai lucrat
Pentru trei scînduri de brad,
Și tu mult că mă-ai muncit
Pentru trei coți de pămînt.

Marian p. 532.

Prea puțină plată pentru așa lucru.

Și neîndestulirea aceasta se clatină încet pe valurile datinei în murmurul pietății:

Bucură-te mănăstire,
Că mîndră floare-ți măi vine,
Da nu vine să 'nfloriască,
Ci vine să vestejască.

Marian p. 538.

Cîntecele sacrale despre viața noastră, ca „floare și fum și roauă de dimineață“ (cf. Podod-

bia pe glas 2) și fericirile, cari toate se trudesce prin o speculație de nirvana din valea aceasta a plîngerii să ne pregătiască pentru altă viață, vezi numai: „Să mergem și să vedem în mormînturi că oase goale este omul, mîncare viermilor și putoare, și să cunoaștem, ce este bogăția, frumseța tării și podoaba“ (Fericiri pe glas 6) sînt frumoase mîngăeri încă în biserică, dar cînd ne aflăm în biserică, ori cînd ne aflăm în țintirim în fața mormîntului, și cînd lacrimile nu ne îngăduie să vedem cum se așează sicriul în lăcașul de veci, atunci despărțirea sufletului de către trup nu ne interesează prin metafizica lucrului ca atare, ci ni-se zdrobește inima după viața din acest trup, care ne-a fost drag care s'a trudit cu noi împreună pentru aceleași ținte și idealuri comune. Minte noastră nu filosofează în asemenea momente, „țărîna și praful din care ne-am zidit“ e grea, și durerea noastră se descarcă asupra mamei noastre comune:

Negrule pămîntule,
Negrule mormîntule,
Lăcat ai și cheie n'ai,
Ce încui, nu mai deșcuî.

Pop Reteganul p. 156.

Tîrziu, tîrziu, cînd începe durerea să ne părăsiască și cînd ne-am dedat cu pierderea, vedem numai că o altă podobie pe glas 2: „frumseța chipului au putrezit și toată floarea tinerețelor au veștejit moartea“ are drept, dar dece, numai Dzeu poate ști.

* * *

Al doilea motiv după bărbat e pierderea fetei, pe care n'o poate uita mama. Dacă bărbatul i-a plăcut prin contrast, ca stîlpul și ca susținatorul familiei, atunci n'a putut să nu-i placă și să nu se cînte după fata ei, pe care a pierdut-o, fiindcă aceasta e făcută după chipul și asemănarea ei, e com-

plexul însușirilor biologice și e postulat al vieții noastre, e un scop final câștigul sau pierderea ei. Fiecare fată crește, din copilă ajunge nevastă și devine mamă, dacă o îngăduie natura și puterile. Și dacă afecțiunea față de bărbat a fost impusă de factori economici, condiționați abia numai de puteri psihice, atunci legătura dintre mamă și fată e un eflux psihologic al homogenității dintre ele. E o femee mare și una mică cu aceleași calități și defecte, dar pe etape de evoluție diferite. Bocete despre fete din colecțiile ce mi-au stat la dispoziție avem 22. La Marian numerii XLIX—LIX. pag. 563—575, adecă 11 piese, la Pop Reteganul Nrii 3—4 pag. 81—83, Nrii 6—8 pag. 84—89 și Nrul 21 pag. 133/134, 6 piese, la Papahagi Nrul VIII pag. 973/4 și Nrul XXX. pag. 979, 4 piese și la Frîncu-Candrea, Rom. d. m. ap. p. 176 o piesă. În aceste bocete se cîntă mame după „copilițe“ — „garofițe“ — „trandafir“, după fete orfane și sărmane și în special după fete mari, cari erau în ajunul măritişului, dar pe cari nu le-a îngăduit cumplita moarte să guste din viață. Aceste nenorocite au fost totdeauna scutite de mamele lor. Ele și-au împărțit împreună bucuriile, s'au scutit ocazional reciproc de furia sau tirănia bărbatului, și-au împletit cununa speranțelor și s'au mîngăiat la zile grele.

Draga mamiî rîndunea,
Harnică și frumușa;
Draga mamiî rîndunică,
Harnică și frumușică!
Nu sta așa de tăcută;
Scoală-te și mi-te uită
Și te uită pe fereastă,
Vine-o oaste împărătească
Dê-aicea să te porniască.

Marian p. 575.

Începe o biată mamă cînd vede că vin să-î ducă iubita copilă. Oastea e chemată la glasul de

strînsură al clopotului, ce sună tot așa de trist,
după cum sufletul jalnic îl cuprinde.

Moï trandafilă lilice
Casa carî si nî-u nvilice? (lumineze, luciască)

Papahagi p. 973.

întreabă o nefericită Aromîncă în momentul perderii
fetei ei.

Moare o fiicuță și ajunge pe lumea ceialaltă,
acolo se întîlnește cu o sorioară a ei, și conversația
lor e grozav de tristă și de dureroasă:

Tu acasă ce-ai lăsat?

întreabă sora ce a murit mai nainte pe cea din urmă,

Mare jale și bănat,
Tot cu părul despletit,
Cu jale și cu urît;
Tot cu părul deznodat
De jale și de bănat.

Marian p. 573.

adecă pe mama necăjită, pe care a uitat-o bu-
curia și fericirea, și a cuprins-o jalea și bănatul.

Agiutați vrute soațe (iubite)
Să nu-nî lia hiilia din brața,
Că nî-am ună hiilie ș tută,
Că nî-u hiilia mult durută; (iubită)
Nu nî-u dau vruta (iubita)
Nu nî-u dau scumpa
Că nî-u singură tu lumi. (în)

Papahagi p. 979.

înzădar nu vrea să o dea, căci oastea ce a venit
după fată e mai puternică, și o ia cu forța, fără
să o mai întrebe pe dînsa, și durerea din sufletul
ei se mărește ca furtuna ce s'apropie.

Draga mea și sărmănuță,
Scumpa mamiî Măricuță!

Pe străini că i-au slujit,
Multe cămeși le-ai cusut,
Dar ei rău te-au miluit,
Borșul cald nu l-ai găsit
Nici mămăliga din blid.

Marian p. 566/7.

e cîntatul unei mame după sărmana ei fată, pe care sărăcia a mînat-o la străini, unde n'a avut parte decît de amar. Milă n'a găsit la ei și nici mîncările cele mai primitive și sărace, mamaliga cu borșul, n'au putut să-î fie date de străini.

Datina bocitului e într'atît de înrădăcinată la poporul român, încît crede chiar că a lăsa să treacă un mort necîntat, nu e bine. Femeile plătite, dar și aceste în naturali, mai rar în bani, precum și celelalte, neplătite, nu pot îngădui, ca să nu se cînte nimeni după mort, și mai cu seamă după orfană și orfan. Așa avem un bocet ce ilustrează foarte bine această datină izvorîită dintr'o milă și simpatie foarte nobilă.

Draga mea și garofiță!

se cîntă după o orfană o inimă înduioșată,

Tu n'ai frați să te jăliască
Nici surori să te bociască
Părinți să te pomeniască!

Nu e bine, cum am zis, și nu e frumos, ca să-și meargă calea din urmă trupul acestei orfane moarte, fără pompa și ceremonialul bocetelor. Înduioșarea altor inimi însă sloboade totuși lacrimi ferbinți și asupra acestei țărîne părăsitate. Ritmul respirării și vaele provocate de natura momentului jalnic desvălește durerea și în constatări simple, cari prin străinătatea lor stoarce lacrimile legale.

Ș-acum nime te jălește,
Nime nu mi-te bocește
Nime nu te pomenește.

Marian p. 566.

Cum se termină bocetul, se referă numai la neamurile orfane, care nu pot fi judecate, deoarece ele demult numai sînt în viață, și așa locul a trebuit să fie luat de alții.

Iertăciunile dela înmormîntări, cari stăpînesc moda discursurilor, mai corect predicilor funebre, au trecut și în bocete. Nu arareori se pun cuvinte în gura mortului ca bunăoară:

O jale mare și întristare
Dacă mă rog de iertare
Dela mic până la mare,
A ruga pe Dumnezeu,
Ca să fiu iertată eu.

Pop Reteganul p. 85.

Și la caz că mortul ar întrelăsa momentul acesta, atunci trebuie bocitoare să-î atragă atențiunea asupra acestei împrejurări, ca orișicum iertăciunea să se ceară.

Da roagă-l pre Dumnezeu
Să nu te bage la rău,
Că destule-ai pățimit
Cît în lume mi-ai trăit
Și destule-ai tras la pat
Pîn ce sufletul ți-ai dat.
Nu-mi jale cum ai murit
Mi-î jale că ai trăit,
Ai lucrat și te-ai cîrpit
Te-ai pus la pat și ai murit.

Marian p. 564.

Traiu cu amar e cauzat în mai multe rînduri, nu prin sărăcie materială, ci prin lipsa de suflete mari, cari să dea mijlocul recerut unor

creațiunii slabe și gingașe. O mamă moare și-î
remîne casa plină de fete orfane, și moare de
durere și una din fiice, celelalte o roagă să ducă
veste din lumea aceasta măsiî, care desigur nu-și
poate dormi somnul liniștit, neștiind cum vor trăi
iubitele ei orfane.

Tu să spuî mămuțiî așa :
Ne-ai văzut pe prispă-afară,
Cămeșă neagră cerneală,
Fripte, arse la inimioară.
Că încotro vîntul ne bate,
Tot ne frige și ne arde,
Dincotro ne aburește
Ne arde și ne jupește,
Ne frige și ne prăjește.

Marian p. 563.

Și dupăcum poate bucuria înviora sufletele,
tot asemenea poate învia morțiî la aparență și
durerea, acea durere care e legată de misterul
acestei eternități a morțiî neînțelese. Dupăcum
mama moartă de durere își varsă sufletul în bo-
cetul ei, tot asemenea și fiica moartă și învială de
farmecul iubirii de mamă, spune cuvinte fără grai,
pe cari le vedem tocmai în mușenia faptului
grozav :

Într'această lume mare
Fost-am și eu mîndră floare,
Floare fui, floare trecui
Parte de lume n'avui.

Pop Reteganul p. 86.

Glasul ei mut e trezit de imaginile vii ale
mamei sale și aparința e poftită să se 'ntrupeze :

Scoală, Ilenucă, scoală,
Scoală, scoală și ni-î spune,
Ce vînt rău mi-te o ajuns
De ne-ai lăsat și te-ai dus ?

Marian p. 570.

Fata mare e legată de cruzenia morții și urechile ei nu voesc să asculte glasul duios al inimii de mamă.

Fie-ți milă de mămuță,
C'o remas tare slăbuță,
Că mămuța Dumitale
Pînă amu înainte-vreme
Dincotro ea că venia,
Tot acasă te găsia,
Da de-amu 'nainte-vreme,
Dincotro ea c'o veni,
Acasă nu te-o găsi.

Marian p. 568.

Depărtarea fiicei ei îi trezește în suflet închipuirea măritişului fetei în străini. A văzut ca prin sită, căci lacrimile n'au lăsat-o să descliniască chipurile oamenilor lămurit, cînd s'a apropiat oastea trimisă de moda petrecaniei să-î ducă iubita ei fiică.

Fiica mea, mireasa mea,
Că tu mi-te-ai măritat
Dup' un ficior de 'mpărat
Și eu nimic nu Ț-am dat!

Marian p. 570.

Partea aceia n'au fost oaspeții ospățului, cîntecele lor n'au vestit bucurie, depărtarea lor n'a aprins candela speranței, și clopotele satului speriau buhele sinistre, ear cîinii își schimbau lătratul în urlet. Bucuria s'a schimbat în jale, ospățul în pomană, depărtarea în înfinit și primăvara vieții fetii mari nu și-a văzut făfrumosul dorit, căci înghețul capricios a nimicit colțul tînăr al misterului vieții, togmaî în momentul cînd fata mare avea să se prefacă și să aibă parte de lume, dupăcum i-ar fi dat dreptul natura.

Paștele n'au așteptat,
murmură buzele obosite ale mamei ei trudite,

De grabă te-ai cununat,
Și vătăjiei ți-ai căutat
Cu capurile golite
Și drușcuțe despletite
Ca pentru tine gătite.

Marian p. 572.

Găteala aceasta e grozavă și cununia aceasta
e moartea vieții.

* *
*

După fecior se cîntă, al treilea motiv general, ce l-am ales, în următoarele bocete: la Marian după băiat numerii LXVIII și LXIX p. 585/6, la Papahagi nr. XIII p. 973, după copil la Marian nr. LXX și LXXI p. 587/8 și la Papahagi nr. XLI și XLII p. 987/8; după tiner la Marian nr. LX p. 575, la Pop Reteganul nr. 31 și 32 p. 153/4 și la Papahagi nr. XIX p. 974/5, nr. XXI p. 975/6, nr. XXVII p. 978, nr. XXIX p. 978/9 și nr. XXXI p. 979; după fecior, fie june fie holtei, se cîntă mai mult, la Marian avem numerii LXI—LXVI p. 576—584, la Pop Reteaganul nr. 20 p. 126/132 apoi 22—26 p. 134—141 și în fine la Papahagi nr. II p. 965/6, nr. III p., 966/7, nr. XVI p. 973, nr. XXXII p. 979—982. nr. XXXIII p. 983, nr. XXXIX p. 986 și nr. XLV—XLVII p. 988/990. Laolaltă avem pentru copii 8, pentru tineri 8, și pentru feciori (junii, flăcăi, holtei) 21, va să zică 37 bocete. Așadar după număr acest motiv ar trebui să fi stat în rîndul întii. Și psihologicește lucrul e de înțeles, căci mama e legată de fătul ei prin eterogenitate. Pînă cînd fata ei îi toarce, îi țese și coasă, pînă atuncî feciorul ei, cît de mic, îi este tot atît de drag prin munca lui deosebită, care încă aduce un cîștig anumit.

Dragul mamei, pușor,
Ai zburat din cuibușor;

Dragul mamiî, gură arsă,
Cum se duce și mă lasă.

Marian p. 585.

Zborul acesta nu e devenirea lui independent și nu-î dă dreptul și puterea să-și clădiască alt cuib, ci-l duce în mormîntul rece.

Cum mă-ai rupt tu inima,
Să n'o mai pot vindeca.
Plînge inima în mine,
Ca copilul de trei zile,
Copilul plînge și 'nceată,
Inima mea niciodată.

Marian p. 585.

Nici nu poate, fiindcă inima de mamă nu uită ușor perderea niciodată, la aparență copilașii ceialaltii, factorii bucuriei și ai necazului scopului ei final, încearcă prin inocența lor a toci acel colț, ce-î roade inima neconținut. Imaginile triste învie din nou în sufletul ei și chipul gîngăș al copilului ei din baie i-se prezintă, îl vede cum îl dezmerda și-l scâldea; să nu-l prindă farmecele și vrăjile, îi pune diferite buruiene în bae. Ea se trudia să-l facă mare, să-l scutiască de rău, îi vorbia vorbe, pe cari el nu le înțelegea, îi îndrepta picioarele să iasă frumos, îi forma fața și capul după tehnica, ce a învățat-o în cursul benevol al mamei sau al vecinelor sale, și acum vede viața moartă, trupșorul, cald de odinioară, rece, muțenia și nemișcatul micului făt nu-î trezește grijă și fiori de bucurie, ci o îngrozește, cînd vede că se va împlini togmaî, ce n'a așteptat. Vorbirea ei drăgălașă se schimbă în cuvinte de jale, și lacrimile ei izvoresc acum din groaza sufletului său.

Draga mamiî față albă,
Cum s'a face țernă neagră;

Dragile mamiî sprîncene,
Cum or creşte buruene;
Dragile mamiî picioare,
Cum or creşte lăcrimioare!

Marian p. 586.

Dragii mamiî ochişori
Cum or creşte pomişori . . .

Marian p. 587.

Şi ear îi ia pe rînd toate părţile corpului lui
şi le cîntă, şi le scaldă în lacrimi, şi le uscă, nu în
scutecul de pînză, ci în focul inimei ei.

Nu te frige nicî cu focul,
Cum mi-te frige copilul.
Nu te frige nicî para,
Cum mi-te frige gloata.

Marian p. 587.

Lipsa copilului o va vedea şi simţi mama
totdeauna. Cu creşterea celorlalţi copii, de-î are,
va creşte şi durerea ei, chipul copilaşului pierdut
îi remîne staţionar în suflet, şi dînsa trebuie să
meargă şi să caute în alte părţi ecvivalentul lui.

Mama pe drum cînd va merge,
Şi deacum orî pe unde a trece,
Ea locului că va sta
Şi la copii va căta,
La copii altora.
Inima ş-a recori
Cu lacrimi pe-obraz va fi!

Marian p. 586.

Ce bucurie ar avea, dacă în ceata copiilor
altora s'ar zburda şi alerga şi copilul ei!

Primăvara nă-a veni,
Toți cîmpii vor înverzi,
Și codru mî-a înfrunzi,
Ėară tu mi-î putrezi.

Marian p. 578.

Acest contrast frumos dintre moarte și viață, adecă moartea, primăvara sau vara, cînd învie și crește toată natura, îl avem și în Macedonia :

Pulii a veară lîei țî-ș bat (=cîntă)
Și cîntă birbilii la cap. (=privighitorile)
Tută lumea s-hărișeaște (=se bucură)
Mine moartea mi jileaște.

Papahagi p. 966.

Și nu e mirare să n'o prindă jalea și să n'o stăpîniască perderea.

Cum îți arde lumina,
Așa-mî arde inima ;
Cum îți arde toiagul
Așa-mî arde sufletul,
Făr' de foc și făr' de pară,
De se face numai sfară.

Pop Reteganul p. 135.

Lumina și toiagul se gată și e martor tuturor pomenilor, numai inima și sufletul mamei e prefăcut în scrum, abia cînd își dă viața, și focul lor o chinue până 'n mormînt. O speranță, ce n'o crede nici ea, făgăduie mortului lucruri adevărate, căci ce n'ar da biata mamă, dac'ar putea readuce la viață pe perdutul ei :

Cînd ași și
C'ai veni,
Drumul țî l-ași zugrăvi,
Nici cu fir nici cu mătasă,
Numai cu inimă arsă!

Marian p. 584

În alte bocete înloc de zugrăvi e pardosi.

Perderea feciorilor mari încă nu e fără su-
părare, și părinții nu ȳ-ar da, de ar fi vorba de
ei, pentru toată lumea. Moartea cumplită ȳnsă e
mai tare decît dragostea părințească.

Busuioc bătut ȳn masă,
Tinerel te duci de-acasă.
Busuioc bătut pe lemn,
Roagă-te să nu te dăm.
Roagă-te, nu te ruga,
Că părinții nu te-or da,
Părinciorii Dumitale
Multă supărare are.

Marian p. 580.

Tȳnărul s'a dus, căci așa ȳ-a fost scrisa, și
părinții au rămas cu supărarea. Rugăciunea lor
n'a fost ascultată de soarte, și așa ei pot din nou
constata nedreptatea ei.

Dragul mami, fătul mami,
Dragul mami, scumpul mami!
Nici aceia nu-ȳ dreptate,
Cel tȳnăr să putreziască,
Cel bătrȳn să năcăjască.

Marian p. 575.

Tot asemenea se tȳnguie și mama lui Tasa
Tacit, un dascăl harnic din Macedonia, pe care
l-a pierdut dimpreună cu frații lui ceialalți.

Nă mumă multu arsă
Nă mumă arău jilȳoasă (=jalnică)
Cu plȳnguti va doarmă (=plȳnsete)
Cu plȳnguti va scoală;
Că tuți hilii ȳli teasi (=ȳntinse pe masă)
Și singură ș-armasi.

Papahagi p. 973.

Nu mai puțin sentimental e și următorul
bocet armȳn:

Vino vrutlu a nîeû (=îubitul)
Toarnă-te dit cale (=din)
La scumpa a ta dadă! (=mamă)
Vino nîică ună oară
Ahîte inîinî nu plignîea (=răni)
Tine fuḍ la alṭ soṭ
Şi noî şcreṭ singurî n-alaşî (=pustiî)

Papahagi p. 966.

Giunele îşî caută de drum şi n'are griją de
supărarea şi necazurile altora.

Cum de mi-te-aî îndurat
Şi părinṭii ṭ-aî lăsat.
Ş-aî lăsat boiî înjugatî,
Şi părinṭii supăraṭî,
Ş-aî lăsat boiî'n tînjele
Şi părinṭii plinî de jele,
Ş-aî lăsat boiî 'n ocol,
Fraṭî şi surorî plinî de dor.

Marian p. 577.

Feciorul s'a dus şi toată casa a remas plină
de supărare, de jale şi dor.

Un june e îngrijat, că nu ştie cine-l va boci :

Duce-m'oî şi n'oî veni,
Nu ştiu cine m'a boci?
Sora-mea cu maică-mea,
Maî ales drăguṭa mea,...

Pop-Reteganul p. 136

Odată n'tîlnim în bocetele publicate plîngerea
amantei. E natural ca să plîngă şi ea după iubitul
ei. Cînd pleacă la cătane, îşî pune doliu, dar cînd
se duce pentru totdeauna, să nu-l plîngă şi să nu
se cînte după el? Ea însă, ca străină, fiind dra-
gostea perhorescată de opinia curioasă a lumii,
n'are voie să-şî alieze durerea ei către bo-
cetele publice. Ea îşî poate cînta iubitul numai în

secret și durerea ei o mistuie numai în secretul sufletului său.

Moartea tînărului nu e privită ca moarte, ci ca nuntă, și deaici a trecut apoi motivul și în bocetele despre fete, fiindcă moartea în limba română e de genul feminin, și așa nu se pot cununa două persoane feminine una cu alta. Simbolizarea morții prin cununie se întâlnește în produsele populare și la Neogreci, cum a arătat Dr. K. Dieterich în cercetările d-sale despre literatura neogreacă, și cum s'a relevat acest fapt și în cartea dluî Alexici, *Gesch. d. rom. literatur* p. 38., și la celelalte popoare balcanice. În literatura populară română găsim acest subiect, într'o formă splendidă, redat în Miorița, vezi V. Alexandri *Poes. pop. ale Rom.* p. 1—3., unde avem de a face cu trei ciobani: unu-î Moldovean, altu-î Ungurean și al treilea-î Vrâncean; cel Ungurean cu cel Vrâncean s'au hotărît să omoare pe cel Moldovean din invidie, că era mai cu stare decît ei, și decătore sfințit de soare îl și omorîră. El se roagă de Mioara lui, că să nu spună adevărul măicuții sale cu briul de lînă, ci să se 'ndure de ea . . .

Și-î spune curat,
Că m'am însurat
Cu-o fată de crai
Pe o gură de răi.

Alexandri p. 3. (op. lit.)

Aici e secretul, că moartea e privită ca o cununie, și deaceia e trezit acest motiv, foarte pătrunzător, în bocete:

Cine-'n lume-a mai văzut
Nuntă mare fără pom
Și-atîta potop de om!
Nuntă fără ceteraș
Și mirele în sălaș?
Cine 'n lume-a mai văzut

Voinic tînăr și gătat
Șăzînd așa supărat;
Voinic tînăr și gătit
Șăzînd așa bănuît?

Pop Reteganul p. 136/7

În Macedonia și în unele părți din Ardeal se face pom la mort, întogmaî ca la uspăț. Giunele e cîntat ca ș'un mire.

Dragul meu, mire cinstit,
Pe ce cale ai pornit,
Foarte rău ai nimerit.
Și cine te-o sfătuit,
Foarte rău că ți-o priit.

Marian p. 581.

Cununia lui însă se deosebește de cununia ce se face deobicei.

La biserică ai ajuns,
La cununie te-o pus,
Ș-o scos cununiile
Ș-o aprins luminele,
Îngerășii au prins a plînge
Și luminele a se stinge.

Marian p. 579.

Cununia aceasta e curioasă, nici luminile nu vreau să ardă, și plîng și îngerii de mila mirelui. Pasagiul următor din alt bocet explică îndeajuns motivul plînsului:

Ș-ai plecat la cununie,
Șingurel fără de soție!
Și cine te a cununa?
— Popa cu cădelnița.
Și nănaș cine ți-a fi?
— Dascălul cu cărțile.
Vătăjel pe cine om pune?
— Da puneți pe cine-ți pune,

Eu amu nu vă pot spune!
Năframa de vătăjel
S-o pue la praporel.
Pinzătura de nănaș
S-o dee la dăscălaș.

Marian p. 577.

Năfrămuța de drușcuță
Ț-om pune-o la sfeșnicuțe.

Marian p. 579.

Și scena aceasta se completează trist după dă-
tina veche. Nuntașii 's negri la haine și negri la
suflet.

Drușcele
Ți-s crucile,
Sfeșnicul
Vătăjelul,
Praporul
Ți-î nănașul,
Mireasa ți-î clopotul
Să se strângă norodul

Marian p. 583.

Cu cât e mai frumoasă și mai poetică această
scenă misterioasă în Miorița :

„Soarele și luna
Mî-au ținut cununa.
Brazî și păltinași
I-am avut nuntași,
Preoți, munții mari
Paseri, lăutari,
Păsărele mi
Și stele făclii“.

Și nici nu se poate altcum, decît ca întreagă na-
tura să ia parte și să fie martoră la actul măreț
al împreunării vieții cu moartea.

* * *

După mamă se cîntă: la Marian numerii
XII—XVIII pag. 512—522, la Pop Reteganul nrii

42—43 pag, 165, și 27 p. 142—144 și la Papa-hagi nr. XLVIII p. 990, laolaltă avem 11 bocete.

În aceste bocete își depun iubirea lor față de mamă fetele remase orfane. Aceste creațiuni poetice izvoresc din inimă necăjite. Bietele fete au văzut și au auzit cum s'au tînguit mamele lor după frații și surorile lor. Șiroaiele de lacrimi au trezit și în ochii lor lacrimi. Bocetul mamei a lăsat impresii adînci în sufletul fetelor. Cum au făcut mamele, așa fac și fetele. Și plînsetul nu-și are izvorul numai în imitație: această imitație nu e un act de moda sentimentelor populare, ci e mai mult reflexul inimei femeestî în puterea lui adevărată.

Nu știu în minte ce ț-a dat,
Și pe noi că ne-ai lăsat
Lemnelor și petrilor,
Negrilor străinilor . . .

Marian p. 512.

constată o inimă părăsită de fată, și mama tace filosoficește. Fata însă vede cum vin cu praporii și cu alai după mă-sa, și inima pune din nou alte vorbe pe buzele ei, ce tremură de groaza morții:

Vai de mine, mamă dragă,
C'amu 'n pămînt mi-te bagă,
Vai de mine, maică dulce,
C'amu 'n pămînt te duce.

Pop Reteganul p. 142.

și mă-sa tot tace și nu răspunde. Fata se îndreaptă către pămînt, care acum încă a pierdut mila, și cuprinde pe mama ei iubită.

Bată-te urîtul lut,
Mult ești negru și urît,
Pe mamuța ai îndrăgit!

Marian p. 514.

Pămîntul încă tace, numai durerea ei nu se
astîmpără, și se 'ndreaptă din nou către maică-sa:

Eu m'aș ruga Dumitale
Să nu faci această cale,
C'astă cale-î călătoare
Și 'napoi neîtorcătoare,
Și aist drum îi călător
Și 'napoi neîtorcător.

Marian p. 513.

Draga ei și mila ei, scumpa ei și draga ei,
face drumul în urma unei porunci mari, care
trebuie să se împliniască. Singurătatea însă nu pă-
răsește biata creatură: fata noastră își aduce aminte,
ce bine era, cînd mă-sa trăia, cum prindea sfatul
ei, cum îi hotăra forma la țesut, purta margina
la lucrul cîmpului, îi arăta și împărția lucrul în
casă și 'n grădină. Și cînd venia dela cîmp, totul
era în bună rînduială; mama voioasă, fata bu-
curoasă, și casa nu ducea lipsă.

Ah, mămucă, draga mea,
Draga mea și buna mea,
Inima cum te-a lăsat,
De pe mine m'ai lăsat,
Ca p'o păserică 'n gard
La toți oamenii de sfat,
Ca p'o păserică 'n holdă
La toți oamenii de horbă;
Ca p'o păserică 'n lăz
La trudă și la năcaz.

Pop Reteganul p. 165.

Acum însă truda și necazul au scos din
inima ei voea bună. Casa goală e pustie, și masa
lor nu mai e masă.

Orî dincotro voi veni,
Maică dulce n'oi găsi,
Tot de străin m'oi lovi,
Doamne, supărată-oî fi;

Orî dincotro-oî înturna,
Maică dragă n'oî afla ;
Vai, tot de străin oî da,
Fată supărată-oî sta.

Pop Reteganul p. 144.

Străinul și singurătatea n'o părăsesc deloc,
tot asemenea ca dorul și jalea după mamă.

Dar care fată n'ar plînge,
Cînd ș'ar vedea maica 'n sînge,
Pe care inima n'o doare,
Cînd vede că maica moare ?

Pop Reteganul p. 143.

Eu nu cred că s'ar găsi vr'una, care ar avea
mîntea și inima întreagă.

Porunca afurisită sosește din nou în formă de
carte domnească și trezește suspinul în inima fetei
orfane. Ea nu crede că mă-sa e moartă, căci e
prea frumoasă și ea numai doarme lin și ușor, și dacă
somnul nu ar fi așa de îndelungat, atunci ea nu
și-ar face gînduri rele, dar porunca îi vine din
nou în conștiință și ea n'ar lăsa ascultare să se
facă :

Scoală-te mamucă, scoală,
Că Ț-a fi destul de-asăară,
Și te uită pe fereastă,
Că-ți vine carte domnească
Dela noi să te porniască,
Să te ducă 'n ceia lume,
Unde-î satul fără nume,
Și cărarea fără urme,
Pe unde nu umblă nime.

Marian p. 516.

Se uită la cadavru și-și aduce aminte, ce
frumos a dezmerdat maicuța-sa corpul fratelui ei
cu părțile lui atît în baie cît și 'n bocete, și începe
și ea să le ude cu lacrimile ei :

Cum a pus mînile cruce,
Văd cu ochii cum se duce!
Dragele mele picioruțe,
Cum s'ar face florî albuțe,
Și n'or mai face urmuțe,
Din mînuțe viorele,
Din cosițe micșunele,
Din guriță tămiiță,
Pomișori din ochișori
Lutișor din trupușor.

Marian p. 513.

Florile aceste însă sînt toate triste, ele n'au culoare și n'au miros de viață, ele au fost sămănate de moarte, și vegetarea lor durează tot atîta vreme ca și imaginea psihică care le îngăduie să resară.

Toți copii 's cu mămucă,
Numai noi fără milucă.
Iubita noastră miluță,
Draga noastră mămucuță!

Marian p. 517.

Și durerea aceasta nu negrește numai sufletul bieților copii orfanî, căci toată casa și curtea cu tot ce e în ea să sufere deopotrivă lipsa stăpînei

Ieși, mamucă, pînă 'n prag
De vezi vitele cum rag,
Și rag vitele în ocol
De al Dumitale dor,
Și zbeară oițile,
Că mai mult nu te-or vedea,
Că de aici cum te-î porni,
Înapoi nu-î mai veni.

Marian p. 519.

Mămuca n'a grijit numai de bieții copii, ci și de vitele și oițele ei flămînde, cari alergau la troaca ei plină; ea a fost mamă și stăpîna tuturor, și lipsa ei trebuie s'o simțiască toți.

Poezia armînă încă sacrifică versuri triste
acestei pierderi:

Și noi va s'crepăm piste loc
Cu ochii mpline di lăcrăni
Și cu capitele pi chieptu
Că nă fuzi vrerea și mitiriul. (=refugiul)

Papahagi p. 990.

Trece toată noaptea, se revarsă zorile, și se
apropie vremea sfîntului Soare, și mama doarme
dusă de aesară.

Draga noastră mamucuță!
Zori de ziuă se revarsă,
Și Dumnia-ta șezi în casă.
Da ian ieși pîn' afară,
Pe cînd a fi se resară
Sfîntul Soare luminos
Dinspre răsărit din jos,
Să vezi cît îi de frumos.

Marian p. 517.

Nici această rugă nu-î ascultată. Poate pri-
virea Soarelui asupra ei i-ar fi luminat întunerecul
din suflet, căci el ajută regulat viața și o scapă
de moarte.

Toate probele sufletești au ramas fără efect,
mai recurge biata fată, înțeleg tipul poet al fetelor,
la ultimele probe materiale, cînd a văzut că cele
ideale n'au influențat mama moartă, care a fost
stăpînită de dragostea băeților ei și care și-ar fi
dat viața pentru feții ei. Dragostea de mamă e
mai slabă decît dragostea amanților, sau a fraților,
carî își duc pe vînt amantele lor și după moarte,
amintesc în acest caz numai balada *Lenore* a
lui Bürger și *Voichița* din Bănăț, ca pilde ilus-
trante.

Mămucuță, draga noastră,
Draga noastră, scumpa noastră!
Mult în lume ai muncit,
Puținel ți-s'a venit,
Num' un stînjăn de pămînt;
Și mult în lume ai lucrat,
Și puținel ți-ai luat,
Numai trei scînduri de brad!

Marian p. 516.

Va să zică să mai aștepți și să nu te duci,
căci aceasta nu ți-e plata pentru munca și truda
ce ai îndurat și răbdat. Dar dacă totuși nu te
răbdă inima să stai, atunci

Să vii, măicuță, să vii,
Să mai vezi pe ai tăi fiî,
Cînd or fi griele 'n floare,
Cînd or fi griele 'n clăi
Să vii, măicuță, la noi!

Marian p. 522.

* * *

Maî puțin se cîntă fetele după tată decît după
mamă. După tată avem următoarele bocete: Nrii
VI—XI pag. 502—511 la Marian, Nr. 39 p. 159
la Pop Reteganul și Nr. XV p. 972/3 la Papa-
hagi, la olaltă 8 bocete. Tata e maî mult temut
decît iubit; vorba lui e grea și nu îngădue re-
sunet, pînă cînd biata mamă e de multeori tîrîta
după capriciile fetelor ei.

Dragul meu tătucule,
Te cunoaștem pe sprîncene,
Că ne lași cu mare jele;
Te cunoaștem p'ochișori,
Că ne lași cu mare dor.
Că copii fără tată
Nu încap în lumea largă,

Și băeții fără mamă
Nu's luați nici într'o samă,
Copii fără părinți
La toți oamenii 's urîți.

Pop Reteganul p. 159.

Și 'ntr'adevăr tata și-a lăsat copii în lumea largă, fără scut, și a adurmit somnul de veci.

Tatucuțul meu iubit!
Doamne mîndru ai măi murit,
În aratul plugului,
În cîntarea cucului,
În verzitul livezilor
Și 'nfloritul pomilor.

Marian p. 505.

Togmai atunci și-a găsit vremea să moară, cînd toată natura dă să-și înceapă viața, și cînd începe și lucrul, care le asigură viața. Lui însă nu-î pasă, el a terminat cu toate grijile și lasă tot în urma lui.

Plînge casă, plînge masă,
De tata sînteți remase!
Plîngeți uși, plîngeți ferești,
Plîngeți tuspătru păreți,
Că de astăzi rămîneți.

Marian p. 507.

Toată împrejurimea e plină de resunetul plînsetului, și cînd biata fată vede, că și aici nu poate trezi și învia mortul, atunci auzind și ea din bătrîni, că sînt două drumuri pe unde poate merge mortul — dă sfaturi văzînd că calea tatălui ei nu se poate înturna; celpuțin dacă o face s'o facă bine și să n'o greșiască.

Bine-ai face Dumnia-ta
Sama dacă mi-î lua.

.
.

Că sînt două drumurile,
Și cam greu de ales din ele:
Unul mi-î bătut cu spinî,
Care duce la străinî,
Altul mi-î bătut cu florî,
Care duce la surorî
Și la scumpii frățiorî.

Marian p. 502.

Cred în cazul acesta, că va fi aleasă calea
cu florî și nu cea cu spinî, și din acest motiv
fata-î dă o misiune, ș'anume:

Dacă-mî faci această cale,
Și-î întîlni pe mămuța,
Știu bine că te-a 'ntreba;
Văzutu-m'ai tu orî ba?
Și dacă mi-te-a 'ntreba,
Să spuî mămuții așa:
„M'ai văzut pe prisp' afară,
Cameșa neagră cerneală;
Cameșa păcurărită,
Cu inima arsă friptă“.

Marian p. 504.

Motivul de sus l-am mai întîlnit odată, pus
în gura unei fete cîntată de surorile ei orfane.

Că-și va face această slujbă tata dus, nu e
de dubitat, cu atît mai mult, cu cît chiar el va
umbla să-și caute soția și desigur se vor întreba
despre cele de acasă.

În fine termin bocetele despre tată, fiindcă
complexul lor nu ne prezintă calități, din carî s'ar
putea dovedi un sentimentalism puternic, cu baze
psihologice, cu aceiași probă a încercării materiale,
care posibil să fie tradusă din tipiconul general,
specializat pentru bocirea mamei, etc.

Drăguțul nostru tătucă,
Cît ai trăit ai lucrat
Pentru trei scîndurî de brad;

Cît ai trăit ai muncit
Pentru trei coți de pămînt.

Soartea însă e foarte crudă la plată, și moartea îi lichidează momentan sumele fixate.

* * *

Am analizat pînă aici cinci motive: nevasta după bărbat, mama după fată și fiu, fata după mamă, și înfine fata după tată, fiindcă acestea formează cercul dragostei familiare, alcătuiind persoanele cîntate baza biologică a familiei. Am relevat în bocetele respective momentele psihologice, și am apreciat valoarea lor după merit. A zăbovi și asupra celorlalte motive amintite, n'am aflat cu cale, deoarece celelalte nu sînt decît repețiri pleonastice ale motivelor cîntate. Să ilustrez, o soră după frate, dacă e mic, se identifică cu starea sufletească a mamei, dacă e însurat, se aliază cu nevasta lui. Cele mai bătrîne plîng morții ca mame, pot fi aceste persoane soacre, mătușe etc. Fiecare relevă valoarea adevărată a mortului, și după puțință își leagă durerea de el.

Cu aceste observări termin ciclul bocetelor române, și-mi rămîne a mai vorbi despre cîntecele zorilor și bradului.

Zorile.

Zorile sînt o specie de bocete ce se cîntă, dupăcît ştiu, numai în Banat şi în Ţara Haţegului, va să zică togmaî pe acel teritor, unde poporul românesc a fost mai des pe vremea formaţiunii lui. În aceste bocete aflăm o mulţime de note comune cultului străvechi, dar deosebite de bocetele obicinuite. Sînt ce e drept şi unele părţi luate de-a dreptul din versurile cunoscute şi studiate, dar chintesenţa lor se pare a fi detot alta. Cuvîntul *zori* e de origine slavă şi înlocueşte în limba română pe aurora-eos, sora lui Helios şi Selenei, adecă Soarelui şi Lunei. Fiind forma cuvîntului *zori* folosită numai în plural, în slavă avem în singular *zoru* şi *zorca* Aurora, nume de fată, se pare că Româniî au avut mai multe divinităţi ale luminei subt numele colectiv al zorilor. Strigarea zorilor s'ar părea astlel o datină slavă, dar într'adevăr nu e decît o creaţiune română din cultul Soarelui, care a fost foarte lăţită în Dacia. Şi astăzi e soarele sfînt în credinţa poporului român, şi, togmaî ca la vechii Greci şi Romanî, la răsărirea şi apunerea lui în unele sate din Bănat se întorc oamenii cu faţa către el şi-l salută şi-şi fac cruce. Popoarele vechi îl salutau şi-î rostiau diferite imnuri; Româniî nu-l pot saluta decît în felul lor creştinesc. Şi totasemenea, cînd se strigă zorile, se 'ntorc bocitoarele, cu părul despletit în unele locuri, cu făcliî în mîină, sau luminî de ceară, cu faţa către răsărit, şi surprind revărsatul zorilor în versuri cîntate duios la casa

sau fereastra mortului. Grupa cîntărețelor se desface în două, o parte cîntă întrebarea, ear a doua dă respunsul.

Cu aceste bocete s'au ocupat până azi, parte publicîndu-le conținutul, parte vorbind despre firea și însemnătatea lor: Ioan Bocineagă la 1875 în Familia, anul XI. p. 269 și 568.; Simeon Manguica în Căendarul pe anul 1882 și 1883; Aurel Iana în Familia din 1890 (anul XXVI); Vioara Magdu, și Gazeta Transilveniei din 1891 Nr. 22; S. Fl. Marian în Însmormîntarea la Romăni din 1892 p. 226—233, și Enea Hodoș în Cîntece bănațene, publicate la 1898 p. 107/108. Eu singur am cules cîteva cîntece de acest soi pe care le public cu această ocaziune. Observările mele le leg de cîntecele publicate și reproduse în cartea lui Marian și de ale mele. Din localitatea lor cred că-mi va succede să le desgrop ființa și să le arăt însemnătatea lor pentru sufletul românesc. Textele culese urmează:

ZORILE.

1. „Zorî, dragi-mî surorî,
Ce mî-ați zăbovit,
De nu mî-ați zorit
Într'astă dimineață,
5. Ca erî dimineață“ ?
— „Noî ne-am zăbovit
Pîn' s'o despărțit
Suflet dela trup,
Ca cum se desparte
10. Zi de cătră noapte“.
„Zorî, dragi-mî surorî,
Ce mî-ați zăbovit,
De nu mî-ați zorit
Într'astă dimineață
15. Ca erî dimineață?“
— „Noî ne-am zăbovit
Pîn' s'o despărțit

- Frate de cel frate,
Ca cum se desparte
20. Zi de cătră noapte“.
„Zorî, dragi-mî surorî,
Ce nu mî-ați zorit,
Ear de dimineață
Ca erî dimineață?“
25. — „Noî nu am zorit,
Că noî am privit
Pîn' s'o despărțit
Fiu de cătră maică
Și de cătră taică,
30. Ca cum se desparte
Zi de cătră noapte“.
„Zorî, dragi-mî surorî,
Ce mî-ați zăbovit
De nu mî-ați zorit
35. Într'astă dimineață
Ca erî dimineață?“
— „Noî ne-am zăbovit
Că ne am privit
Pîn' s'o despărțit
Sor de cătră sor,
Ca cum sesparte
Zi de cătră noapte“.

RUGĂCIUNE CĂTRE SOARE.

1. Soare, dragu-mî soare,
la nu mi-ți grăbi,
Soare, a răsări
Pîn' fiu o porni
5. Sus la răsărit,
Unde-î rînduit,
La făcliî aprinse
Și la mese întinse,
La scaun de odihnă,
10. La păhare pline.
Să nu mi-ți ieî

- Modu apelor
Ape's ducătoare ;
15. Ci să mi-ți ieși
Modu soarelui ;
Soare-î ducător
Și-î întorcător.
Pup de trandafir,
20. Ia nu mi-ți grăbi
Eară de a 'nflori,
Pîn' fiu o porni
Sus la răsărit,
Unde-î rînduit.
25. Atuncia o d'întoarce
Eară el la noi,
Cînd cerbiî or ara,
Ciute or secera.

(Cliciova 1898)

Maria Popescu de 40 ani.

LA FEREAȘTĂ.

1. Scoală-te, dragă, te scoală,
Că cocoșii s'or cîntat,
Zorî de zi s'or revărsat,
Toți oamenii s'or sculat.
5. Vai, voinice, boii tăi
Ș-or pus capu pe tînjală,
Și de jalea ta tot zbeară.
Ș-or pus capu pe jug,
Și de jalea ta tot mug,
10. Voinice, vacile tale
Ș-or pus coarnele pe prag,
Și de jalea ta tot rag.
Vai, dragă, nu-ți pare rău,
Dragă, de lume cu soare
15. Și de ape mergătoare
Ne-am ruga, dragă, ruga,
Să nu te uiți apelor,
Că apele-s mergătoare
Și napoi neîntorcătoare.

20. Să te uiți dragului soare,
Că soarele-î mergător
Și 'napoi întorcător.
Și noi, dragă, ne-am ruga,
Mergînd pe cale nainte,
25. Bin', dragă, sama să-ți ieși,
La mijlocu căliei
Șede maica Domnului,
De departe să 'ngenunți,
Poale d'albe să-î săruți,
30. Că și ea te-a îndrepta
Pe care cale s'apucî.
Să n'apucî pe mîna stîngă,
Că ți-î calea și măi strîmbă;
S'apucî pe mîna dreaptă,
35. Că ți-î calea măi dreaptă.

(Grădiște 1898)

Ioana Opronî de 19 ani.

Z O R I L E.

Cocoșăii cîntară,
Toți se deșteptară,
Numai Dumneta
Că mi-aî adurmit
Somn nepomenit.
Care cocoșal
Cînd mi-s'ar de-afla
De te-ar deștepta,
Bun dar î-am da:
Că cicșorul lui
I-l-am auri,
Aripioarele
I-le-am arginți,
Piciorușile
I-le-am încizma
Cînd te-ar deștepta.

(Verendin 1904)

Călina Ienia de 67 ani.

Bocetele obicinuite pomenesc de leacul bolnavului, se 'ndreaptă încontra nedreptății morții, nu se prea împacă nici cu cobirea cucului, și ne prezintă diferitele momente din viața mortului, care apucă acum pe calea vecinicieii. Zorile se deosebesc de aceste bocete, dar nu întru toate, căci vechimea lor a șters din memoria bocitoarelor diferite elemente, cari constituiau odată ființa lor adevărată. Tradiția lor s'a păstrat, dar versurile lor s'au schimbat cu vremea, adăugîndu-se elemente noi, și perzîndu-se altele vechi. Credința în zori ne-a rămas, precum ni-s'a pastrat și credința în soare, dar spălătăcîndu-se în sufletul nostru în-sămănătatea ei. A trebuit să dispară elemente constitutive. Lucrul e cît se poate de natural.

Momentele etnologice și etice ale unui popor agricol, precum sînt Romăni, n'au putut, decît sprijini cultul soarelui, lunei și al zorilor, căci soarele, fiind izvorul de căldură și lumină, luna, regulatorul ploilor, zorile — aurora — eos, dătătoare de rouă, condiționează viața organică, de care e legată și ființa lor. Romăni nu pot idealiza, cînd e vorba de materie; toată viața lor psihică, codusă de principii etice înalte, nu e decît o materializare a scopurilor biologice. Interesele lor sînt reale. Orcă bocet, orce cîntec de dragoste, orce greutate a dorului, și orce ușurare a jeli, sînt fapte, cari au scopuri finale, bine definite, astfel că valorile lor sînt reale și zmulse din ființa creatorilor. Ele nu sînt superflue, fiziologia lor e normală.

Greutatea momentului zace togma în originea mistică a poporului românesc. Misteriul ființei noastre — deși în urma rezultatelor filologiei comparate se clarifică pe încet — are totuși părți nestrăbătute de priceperea noastră. Elementele originale, precum și vecinii, făcînd parte din marea societate, purtată pe aripile aceluiași curente, izvorîte din viața politică, religioasă, so-

cială și economică a aceleiași ținut geografic, în urma imitațiunii, au produs diferite mode, cari s'au încuibat în sinul diferitelor elemente etnice, și s'au decretat mai apoi ca datini și obiceiuri, pe cari azi le explică ușurința credinței noastre, cît se poate de simplu, prin cuvinte „că așa ne-am pomenit“. Natural că aceasta nu-î deajuns. Eu cred că a trebuit să fie în viața poporului românesc o vreme, în care cultul zeităților luminiî a putut fi foarte lățit. Peste straturile păgîne și-a pus creștinismul elementele lui. Și e natural, că stabilindu-se creștinismul, elementele vechi de credință n'au putut fi scoase ușor din sufletul Romanilor, ce au devenit Români. Speculațiunea preoțească a trebuit să încreștineze zeii vechi, lucru ce din punct de vedere psihologic și practic e foarte natural, căci numai așa s'a putut lăți în mijlocul colonilor. Puterea etică, apucată de păcatele lumii decadente, au ajutat cu dragă voe triumful ideilor noi. Lumea s'a prefăcut. Arderea cadavrelor, să vorbesc numai de obiectul studiului meu de față, fiind prea costisitoare, a fost înlocuită prin depunerea morților în catacombe; pomenile ni-s'au păstrat, bocetele asemenea, și cultul vechi s'a schimbat în cultul nou. Biserica veche românească a păstrat o mulțime de elemente din cultul vechi. Credința poporului se depărtează în multe puncte de intelectualismul sănătos al credinții romane. Datinile însurării, nașterii, și îngropării, în cea mai mare parte, sînt romane. Că au contribuit la premenirea lor și vecinii, Slaviî etc., e foarte natural, dar aluatul e curat și frămîntat din elemente autohtone.

Zorile s'au schimbat chiar în sinul aceleiași provincii. În textele publicate, mai bine zis adunate, în cartea lui Marian versurile sînt cam aceleași, în cele adunate de mine zorile se deosebesc esențial. Varianta lor din Verendin și Grădiște trezesc motivele bocetelor în sufletul nostru. După

sfințirea soareluî liniște de moarte se pune la casa mortuluî. Toată noaptea se petrece în priveghiu, și ca să nu adoarmă ceice păzesc mortul, se joacă diferite jocuri, dar fără zgomot și aproape trist. Bocetele încetează, pânăcînd cîntatul cocoșilor dezleagă vremea și alungă puterea duhurilor necurate. Sufletul mortuluî stă trist în streșină și ia sama cum i-se pregătește pomana și îngroparea trupuluî luî.

Cocoșăii cîntară
Toți se deșteptară,
Numai Dumneta
Că mi-aî adurmit
Somn nepomenit.

Începe bocetul zorilor din Verendin. Ear cel din Grădiște s'adresează deadreptul mortuluî, și-l somează să se scoale:

Scoală-te, dragă, te scoală
Că cocoșii ș-or cîntat,
Zori de zi s'or revărsat,
Toți oamenii s'or sculat.

Și apoi continuă aproape ca'n bocete, numai pânăcînd babele din Verendin făgăduesc resplată cocoșuluî, care va deștepta mortul, zorile din Grădiște, numite și „la fereastă“ trezesc în memoria noastră scenele triste din curte: cum își pun boii capul pe jug și pe tînjală, îl atîrnă sub greutatea perderii stăpînuluî, și mugesc și zbeară, vacile își pun coarnea pe prag și rag, jalea și tristeța le-a cuprins și pe ele; semnele tristeții din sufletul nostru au cuprins și psihologia simplă a boilor și vacilor, durerea noastră e acompaniată de durerea lor. Voinicul, care i-a mînat la plug să samene nutremîntul casei, s'a dus, ochii luî s'au închis, urechile i-s'au astupat, el nu vede, nu aude. Dînsul e, cam ca și umbrele morților de pe vremea

lui Homer, fără inimă. Porunca destinului s'a împlinit și ursita s'a achitat de profetire prin cooperatiunea morții. Soartea le este martoră.

Surorile triste înzădar se roagă:

Ridică-ți, dragă, ridică,
Dragă, gene la sprâncene,
De mai vezi lumea cu ele,
Dragă, grădină verzi cu flori,
Dragile tale surori,
Dragă, grădină verzi cu brazi
Și iubiții tăi frați.

Mila și dragostea de surori, constat aici acest fapt puternic din psihologia individuală, dă grai mortului, care în mod categoric și loial spune câteva cuvinte pline de gingășie, blîndeță și adevăr:

Dragile mele surori,
Cungiurați-mă cu flori,
Și mă picurați cu vin,
Că unde mă duc nu vin.

Grădiște.

Surorile lui duiioase, văzîndu-l trist și tăcut, cuprins de durere, că părăsește lumea cu soare și apucă calea vecinicieii, grăbesc a-l ruga să i-a sama bine, și să nu greșiască calea. Calea lui duce prin împărăția morților, prin Hades-ul Grecilor, Scheol-ul Ovreilor și Walhalla nordică. Desvol-tîndu-se în viața noastră economică, omenească idea răsplății Hades-ul grecesc se desface deja dupa Homer în Tarturus și Elysium, Scheol-ul ovreiesc de pe timpul exilului lor din Babylon în Eden și în Gehenna și pe lîngă Walhalla nordică se deschide și Glasheimr=lumea bucuriilor, unde stăpînește Odin zăul războiului. În cer se întronează Iehovah, ear în iadul românesc stă pe tron de fer măria sa Scaraoțchi, capul dracilor. Din răsplată avem judecata din urmă, unde fiecare

își va primi răsplată faptelor sale. În închipuirea poporului român iadul e subt răi, celdintăi întunecos, al doilea luminos.

Colo'n jos cătră apus,
Soare nu-î pe ceri în sus,
Ci e nor și 'ntunecime
Ș-o grozavă adîncime.

Marienescu Col. 87.

În această adîncime munții varsă foc, peștera e păzită de șerpî și de bălauri.

De întunerec te 'nfiorî,
Nici o zi nu e senin
Focul arde făr' lumină,
Cîmpurile s'au uscat,
Apele toate au săcat;
Nu sînt paseri nu sînt flori,
Numai jar și numai nourî.

Marienescu Col. 89.

Raiul ni-se prezintă la răsărit. După o legenda din Bucovina, vezi Marian, În mormîntarea la Români p. 577.

Văzuî *raiul* cel frumos,
Ca soarele luminos,
Și mese întinse în rînd,
Pe ele făclii arzînd.

Sau după închipuirea poporului român din Banat:

Raiul e ca o grădină,
Unde-î ziua tît senină,
Și nu-î noapte întunecoasă,
Și nu-î soarte ticăloasă.
Cîmpurile înfloresc,
Eară munții înverzesc,
Paserile dănțuesc,

Apele se limpezesc,
Și cei buni în veci trăiesc

Marienescu, Col. 86.

La cei vechi lumea de sus era despărțită de împărăția morților prin diferite râuri, și anume: Styx (Valea urită), Acheron (Valea durerii), Kokytos (Valea plingerii), Pyriphlegeton (Rîu de foc) și Lethe (uitarea). La Români prin iad trece apa Sîmbetei, iar prin rai apa Duminicii. Avem însă reminiscență și de râurile de sus, așa bunăoară:

Sama bine ia,
Că tu vei vedea
Pe tatăl cet sfînt
Pe scaun odihnind.
El apă-ți va da,
Că doar vei uita,
Pe măicuța-ta.

Marian, op. cit 230.

Îl îndreaptă apoi spre mîna dreaptă și ajunge
„La pom înflorit“ „la alt împupit“ și

Tatăl va cerca
Floricele a-ți da,
Că doar vei uita
Multe nemurele.

Marian, op. cit. 230.

Acest tatăl sfînt, nu e decît plutașul Charon, care trece în luntre sufletul mortului peste Lethe—apa uitării. Înlocuirea lui Charon prin Dumnezeu creștin e foarte naturală, fiindcă iubirea celor remași după mort în mod optimist nu voește să conducă sufletul celui răposat, decît numai în rai, sau să vorbim jidovește — după legea noastră creștină — în sînul lui Avraam, care a detronat pe Iehovah și i-a luat locul. În cerul, sau mai bine zis, în Eden-ul ovreiesc stă pe tron Iehovah,

ear în raiul nostru șede Domnul cel ceresc în tron dumnezeesc.

În zorile dela Grădiște avem pe maica Domnului în rolul îndreptătorului. Acest fapt nu e hierarhic, ci psihologic. E cu mult mai natural, ca o inimă de femeie, și pe deasupra de mamă, să ne arate calea, decît un Iehovah, autocrat ovreu, Charon industriaș, Odin răzbunător și plin de orgoliu, sau Domnul Dzeu, pe care nu-l îngăduie morala creștină să facă deosebiri între oameni.

La mijlocul căliei
Șede maica Domnului,
De departe să 'ngenunți,
Poale d'albe să-î săruți,
Că și ea te-a îndrepta
Pe care cale s'apuci.

Grădiște.

Natural că pe mîna dreaptă, spre răsărit. E curioasă poziția mortului, care stă tot în calea umbrei spre mează noapte, la dreapta are răsăritul, la stînga scăpătutul. Sufletul lui e în umbră și calea vecinicii merge pîn' la rîuri la un loc. Despărțirea e scurtă, dar distanța dintre ele, deși aproape mare, căci se 'ntinde pentru toată vecia plăcerilor sau durerilor. Togmai de aici, din această umbră, din acest întunec se naște necesitatea pentru lumină, căci optimismul social nu îngăduie în momente triste nici păcătoșii să sufere. Psihologia dragostii e mai miloasă, decît plata moralei sociale. Fapte rele în momentul pedepsei legilor omenești de exemplu ne înduioșază. Contrastele sufletești sînt totdeauna într'o luptă înverșunată. Niobe din vechime își trage plata meritată, inima noastră se sfășie de durere la privirea grupei de marmură. Prometeu a furat focul, lumina din cer și i-a devenit sclav, plăcerile lui Adam și Eva din rai le ispășim noi și numai Dzeu știe, cînd vom călca moartea lor prin moarte, și ne va ră-sări și nouă soarele dreptății.

Mortul pleacă dela lumină la întunec, ochilor lui nu li-e permis să vadă, urechilor li-e interzis să audă, și sufletul lui stă buimăcit de atîta jale și plîngere. Intunerecul nu-î ușurează calea. Bocitoarele îi dau sfat pe care cale s'apuce; rudele îi pun bănuți să plătiască vîslașul Charon, cînelui Cerberos îi pun un colăcel, toiagul lui de călătorie e un biticel de ceară care se topește și se tocește, lumina, ce i-a ținut-o cînd și-a dat sufletul o țin să-î aprindă memoria la pomeni și el sărmanul pe lîngă sprijin totuși e rătăcit. Fatum i-a hotărît moartea și morala credinții noastre îl pornește pe calea vecinicieî în cap de amurg. De-aceia surorile lui se roagă de zinele luminiî, de zori, să grăbiască și să-î lumineze calea.

„Zori, dragi-mî surorî,
Ce mî-ați zăbovit,
De nu mî-ați zorit
Intr'astă dimineață
Ca erî dimineață?

Le întrebă cîntecul jalnic și duios al bocitoarelor, ear ele răspund:

„Noi ne-am zăbovit
Pîn s'o despărțit
Suflet dela trup,
Ca cîm se desparte
Zi de cătră noapte,

Dece le-a fi pus atotputernicia lumeî să fie martore la aceasta nenorocire, nu se poate ușor înțelege. Întrebările se repetază, ca niște ecteniî ale durerii nesfîrșite ear răspunsurile trezesc ecoul trist al armoniei familiare din dragostea noastră. Mortul defilează pe dinaintea părinților, fraților și surorilor, marșul de paradă e sunetul trist al clopotelor, ear comanda mersului sînt vaietele bocețelor. Zorile nu zoresc și nu-î luminează calea

sufletului stîns dintre vii, pînă și steaua mortului i-a căzut de pe cer și s'a stîns. Luminatul romantic al stelelor e acum un întunecăc cătră vecinicire, un ce nepriceput cătră înfinit.

Viața organică suferă o prefacere anorganică. Aceasta trebuie să se facă la lumină mică și receală, deaceia bocitoarele se adresează soarelui:

Soare, dragu-mi soare,
la nu mi-ți grăbi
Soare a răsări
Până fiu o porni . . .

Cliciova.

La Greci se părea că mortul nu e curat, deaceia a trebuit să-l îngroape nainte de răsărirea lui, și acest obicei a devenit mai apoi legea lui Solon. Și la noi se spală pe mîni și curățesc casa, unde a zăcut mortul, datină foarte bună, impusă azi nu numai de credință, ci și de higiena publică.

Zorile s'au revărsat și soarele a răsărit, ear durerea încolțită în inima noastră crește la lumina dragostei și dorului nostru pentru cel repostat. Cununile de flori și mirosul de zmirnă și tămîie îi împodobesc pentru scurte momente lăcașul de veci, dovedind din nou nimicnicia vieții noastre. Mai iute vor ara cerbi și vor secera ciutele înhamate la mașinile agricole, îmblînziți de progresul utilitarismului nostru, decît ca să poată, învia și întoarce pe cei morți închipuirea noastră. Pietatea însă le leagă memoria în pomenile noastre lumesti și 'n pomelnicele bisericesti.

Cîntecul bradului.

În provinciile limbei române se cîntă și unele bocete, ce se numesc *cîntecele bradului*, adecă cînd se aduce bradul din codru la casa mortului, dela mort la biserică, și din biserică la groapă. Aceste cîntece se cîntă aproape exclusiv la tineri și tinere, dar mai cu seamă la junii și fete mari. Cîntecele bradului, precum și aducerea bradului din codru, sînt legate de un ceremonial simil în multe pri-vințe datinilor romane. Despre brad și însemnă-tatea lui la morți, e a se vedea cap. VII. din cartea lui Marian, *Înmormîntarea la Români* p. 98 — 112. Materialul cunoscut până la 1892 a fost citat de Marian. În ce privește îmbogățirea literaturii po-pulare am adunat și eu patru variante din cîntecul bradului: de pe Jiu, din Petroșeni, din Grădiște, și două dela Pădurenii și din Poiana-Răchițelii. Mai unitară și mai completă e varianta din Grădiște, dictată de o fată de 19 ani, foarte inte-ligentă. Această poezie e aproape o selecțiune de bocete, țesută bine, și motivată tndeajuns. Versul jalnic curge corect și repede ca durerea. Dau mai la vale variantele mele, și apoi leg observațiile necesare la urmă.

CÎNTECUL BRADULUI.

I.

1. Tinerel voinic
Dela noi te duci,
De azi încolea
Mai mult nu te-om vedea.

5. De azi de Joî
Te ducî dela noi.
Pasere miluță,
Într'un fund de vale,
Unde mî-ai ernat . . .
10. Într'un ciung uscat
Ploaia ș'o ploiat,
Vîntu o aburat,
Ciungu o picat,
Puiu o cutropit.
15. Răchită, răchită,
Răchită împupită,
Miluță, miluță
Mitutea miluță.

Păroșeni 1898.

Ana lu Breben Ianăș.

II.

1. Brad încetinat,
De un ț-ai tunat?
Din vîrșor de munte
Cu vîrfu înainte —
5. Dela loc petros
Jos la rovinos.
Cin' ț-o poruncit?
Tinerel voinic,
Tare supărat.
10. Că el ș-o mînat
Voinic de voinic,
Cu șapte topoară
Jos să te doboare,
Și ear brad încetinat,
15. Nu fii supărat,
Că ești mai înalt
Eară peste sat,
Și tu mi-ș auzî
Tot cocoșul gai
20. Din mijloc de raî.
Tinerel voinic,
Noî mult ne mirăm

- De nevasta ta.
Nu știi mută-î surdă?
25. Cît vuet aude,
Și ea nu răspunde,
Că s'o năcăjit
Că Ț-ai adormit.
Brad încetinat,
30. Fi te-ai fost uscat!
Să nu tuni în sat
Fete să jăliască,
Maice să-mi slăbiască.
La nevasta ta
35. Înloc de mărgele
Să-î punem inele,
Că noi n'am știut
Că Ț-ai porîncit
La șapte voinici,
40. Ție să-ți aducă
Nevastă de munte,
Naltă și suptire,
Dragă poate fire?!
Nevăstuța ta
45. Însă-î cu brîu verde
De nime nu șede.
Ieși dragă până afară
De-ți bagă cuscrii în cămară,
Și ei dragă că ți-or spus,
50. Nevastă Ț-or adus
Din mijlocul codrului
Tot în portul corbului.
Și ei dragă, ș-o trimes
Eară, dragă, carte verde
55. Eară dragă în sat la fete
Ear, dragă, carte cu flori
Eară, dragă la surori.
Carte cu minuță,
Dragă, eară la măicuță.
60. Și noi dragă ne-om ruga
Să-ți faci, dragă bîț de ceară,

- Să ieși dragă până afară.
Roagă-te, dragă, roagă
De tocași de hărăngași
65. Să mi-ș tragă harîngile
Să s'adune neamurile,
Cu luminî dela stupinî,
Cu florî d'albe din grădinî.
De-ai fi, dragă, după dare,
70. Dragă, dela maicăta-re,
Că ș'ar da plugu, boî,
Să mai șazăi, dragă, la noi;
Că ș'ar da oile toate,
Să te scoată dela moarte.
75. Să mai vini, dragă, mai vini
Pe delături de grădinî
De maică-ta să mai știî,
Să mai vini, dragă, mai vini
Pe dealături prin livezî
80. De taică-tău să mai vezi,
Une calcî urmă nu faci.
Ear, dragă, de urma ta
Că, dragă, ș-o răsări,
Dragă, fir de rumeniță
85. La maică-ta la portiță,
Ear, dragă, ș-o răsări,
Dragă, fir de trandafir.
Trandafir vița ș-o întinde,
Biserica ș-o cuprinde.
90. Toată lumea ș-o cuprinde.
C'o fost moartea tinerea.
Chischineu rotat,
Rău te-o blăstămat
Greco de te-o dat:
95. Soare să te ardă,
Neaua să te ningă,
Vîntu să te încingă,
Ploaea să te ploae,
Vîntu să te înfoaie.
100. Și noi ne-am ruga

- Să mă vinî la noi.
D'atunci oi veni,
Cîn' ş-o răsări
Fir de earbă în casă.
105. Ş'atunci oi veni,
Cînd s'o răsări
Fir de busuioc
Din vatră de foc.
Moarte din ce eşti făcută,
110. Tot din fer şi din băgic,
De milă nu ştii nimic,
Mince-te secretu morţii,
Venişi noaptea ca celaică,
Loasă-şi fiu dela maică.
115. Venişi noaptea ca o ciumă,
Loasă-şi fiu dela mumă.
Bucură-te mănăstire,
Că frumoasă floare-ţi vine,
Şi nu vine să împupiască,
120. Ci vine să putrăzască.
Încheiaşi, dragă, 'ncheiaşi
Cu lăcătu făr' de cheie,
Nime nu te măi deşcheie.
Subt lacăt de earbă verde,
125. De nime nu te măi vede.
Să ştiu, dragă, c'ai veni,
Drumu ți-l-am pardosi,
Dragă, cu năroî măruht,
Ca să vinî, dragă, măi iut.
130. Dragă, cu năroî măi mare,
Ca să vinî la noi măi tare.
Une, dragă ți-ai plecat?
Pe cel deal, pe cea cîmpie,
Făr' de bit, făr' de soție.

Grădişte 1898.

Ioana Opronî de 19 ani.

III.

1. Cetină de brad,
Din codru ai plecat,

- Dela izvoară reci,
Dela petri seci.
5. Cetină de brad,
Eu m'am do plecat,
Din codru am plecat,
Dela izvoară reci,
Dela petri seci.
10. Că eu am avut
Un frate jurat,
Și el m'o mînat
Tot doi frați jurați
Cu două topoară
15. Jos să mă doboare.
Jos mă doborîră,
Sus mă rădicară,
Și în cîrcă mă luară,
Și cu min' plecară.
20. Une s'abătură,
La vranîță aleasă,
La vonică casă.
Și pe min' m'or pus
Sus pe casă în sus.
25. Să-î fiu pom d'ajuns;
Cu capu pe prag,
Să-î fiu pom de veac.

Socet 1903.

Iuliana Petriș de 26 ani.

IV.

1. Cetină verde de brad,
Da la noi ce ai căutat?
Eu am avut frate jurat,
După mine or mînat
5. Ear tri soi cu capuri goi,
Și în genunche să lăsară,
La Dumnezeu să rugară.
Și pe mine mă tăiară,
Și pe car mă 'ncălecară.
10. Și acasă că mă adusă,
Cu cureau albă mă încinsă.

- Bradule, cloambele tăle,
Ce te lași cu jăle
Pe streșina cășii mele.
15. Chischineu frumos rotat,
Tare rău te-o blăstămat,
Tot ăl Grecu de te-o dat,
Să nu stai împăturat
Și să stai în virf de brad,
20. C'acolo-î dealu mai 'nalt
Toate vînturile-l bat;
Și soarele mi-l pripește
Fața ta să ponosește.

Poiana-Răchițelii, 1903.

Oprița Rădos de 29 ani.

La popoarele vechi, în special la Greci și la Romani, era frumoasă datina de a ține mormintele morților în bună rînduială și curățenie. Evident că datina aceasta, stăpînită de sentimentalismul poporului român în naștere, a păstrat tradiția veche și a făcut din *monumentu(m)* latinesc *mormîntul* românesc pentru pomenirea reposatului. Î-a tîmîiat mormîntul, i-a sădit florii și pomii sau arborii decorativi. Imaginația creatoare a legat de lăcașul vecinic alegoria prefacerii nestrămutate. Viața noastră e ca floarea cîmpului, și filozofia Ecclesiastului s'a terminat în lamentațiunii pesimiste despre deșărtațiune, și firul vieții noastre s'a învrîstat cu jale și amărăciune. Precum crește floarea sădită la mormînt, și precum se ridică arborele sau pomul pus la mormînt, tot așa resare viața și dispare, căci nu e nimic nou subt soare. Comparația e afectivă și natura afectelor e să stăpîniască cu desăvîrșire întreaga ființă a celui cuprins de ele. Și valoarea ei e detot relativă; căci e vorba de două vieți, una izvorită din înfinit la umbra înconștientului, ear alta sădită din imitație, conform unei analogii sentimentale! Marian crede și cu drept cuvînt, că bradul a trecut deadreptul dela Romani la Romani. Faptul însă, că se obicinuește în Țara Hașegului a scoate Ruga la drum, a scoate

bradul la marginea drumului, pentru unul ce a perit în țară străină, nu slăbește originea latină a bradului, dar o întrețese foarte curios cu obicinuita îngropare la aparență, cunoscută și practică la Greci. Nu se poate nimic mai natural, decît ca cipresul să fie înlocuit cu bradul, nefiind cipreși în țările leagănului poporului român. Tot așa cred eu că am ajuns la șes la pruni, meri, peri, neavînd brazî și așa mai departe la pădureți, lipsind și pomi roditori, cari s'au pus spre pomenire, ear astăzi sînt numai de pomană.

Bradul, privit ca puntea sufletelor ostenite, din Călindarul lui Manguica pe 1882 (1881) p. 121 — 184.

Și din tine or face,
Ca să fie pace,
Punte peste mare,
S'aibă trecătoare
Suflete ostenite
Cătră rai pornite.

foarte ingenioasă combinațiunea, dar cred că nu e din memoria muzei poetisante, deși motivația:

Vine marea mare
Vine 'n tulburare,
Greu urlînd și urducînd,
Toată lumea spăimîntînd,
Unda s'aduce
Lumea s'o îmbuce.

e corectă și logică. Apele, de cari am pomenit mai sus în studiul de față, sînt stăpînite de puteri vii, chiar plata plutașului Charon se pune mortului în mîna, pe lîngă colăcelul lui Cerber, așa că nu e lipsă să fie purtat din grația unor mălini cătini, brazî etc., pe care-i duce unda tulburată.

Chiar în părțile unde se aduc brazî, nu cresc, preste tot locul, și deaceia se aduce de sus dela codru. Pentru aceasta trimite voinicul mort mai

mulți soli cu capul gol, deobicei 4, 5, 7, 9, sus la loc petros. Ei merg cu cîntece pe lîngă glas de flueră, neavînd tibia romană, fetele mari, din satele pe unde trec, le ies în cale și-î petrec pînă la satul vecin, și așa și la întoarcere. Bradul trebuie tăiat din atîtea lovituri, cîți voinici sînt; la caz că n'au nimerit taie alt brad. Natural că-și fac cruce și se roagă Dzeului creștin, căci creștinismul, le-a schimbat tipicul.

„Până m'au tăiat
Mî-or tot fluerat“.

ne spune în cîntec. Apoi l-au luat cu vîrvul nainte. Mă folosesc de varianta din Grădiște. Bradul înlocuește, după fantazia cîntecului, mireasa mortului. Această mireasă însă e și surdă și mută, că nurespunde la atîta vuet ca la ceî vii, ci stă încinsă cu brîu verde în portul corbului. Muțenia mirilor e grozavă, și împreunarea lor e o fantazie crudă a destinului. Bîata maică și-ar da plugul cu boi, și-ar da oile toate, dacă ar putea opri în cale voinicul ei, dar înzădar, că n'are putere.

Bradul adus acasă se decorează cu diferite fructe și cîrpe roșii (chișchineie în Țara Hațegului), ca să poată părea și ca pomul de nuntă, și totodată și ca steagul bucuriei ospățului. Blăstămul negustorului ce a vîndut chischineul, e splendid :

Soare să te ardă,
Neaua să te ningă,
Vîntu să te 'ncingă,
Ploaea să te ploae
Vîntu să te 'nfoae.

Chischineul vestește moartea pănăce vremea îl îngădue. Moartea e fără milă și cu mortul ajung la biserică. Floarea însă putrezește și nu împupește. Mortul se 'nchide cu lacăt de earbă verde pentru vecie.

* * *

Termin studiul de față asupra bocetelor românești, și accentuez din nou marea lor importanță pentru lira populară. Aceste mărgele scînteietoare au trebuit puse în colierul muzei române. Din sclipitul lor putem scoate diferite fețe, cari dau lumină și umbră din sufletul românesc, astfel că individualitatea poeziei populare române se arată curată și nefalzificată. În bocete avem nu numai sentimente, ci totodată și gândiri adînci din sufletul nostru. Marele mister al vieții e legănat și dezmerdat de dorul și jalea sufletelor simțitoare, ear nedreptatea morții e înfrînată de destinul fatal ce ne mîna soartea spre înfinit și înconștient.

BIBLIOTECA
Str. 7 Noiembrie nr. 50

140/80 79.13.28

CENTRUL DE LIBRĂRII REȘITA
LIBRĂRIA Nr. 2 REȘITA
SECȚIA ANTICARIAT

ANTICARIAT - REȘITA
Lei 23

B11

88

013326 eBibliophil